

GRAFIKAI SZEMLE

SAKFOVYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Szerkesztőség:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Megjelen havonként egyszer.

Előfizetési ár: egész évre 2 frt, félévre 1 frt.

Kiadóhivatal:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Könyvnyomdák Budapesten.

I. kerület (Vár).	Székesfővárosi házi ny., Lipót-utca 32.	Redő Testvérek, Klonid-utca 20.	Manswirth Lipót, Podmaniczky-utca 3.	Propper Leó, Erzsébet-körút 35.
M. kir. Államnyomda, Nándor-tér 1.	Ullmann József, Régi posta-utca 4.	Schlesinger és Klein- berger, Ráivány-utca 18.	Markovits és Garah, Lázár-utca 19.	Reich Ármin, Dohány-utca 84.
Magy. kir. tud. egyetemi nyomda, Iskola-tér 7.	Várnai Páló, Régi posta-utca 3.	VI. ker. (Terézváros).	Munkát Béla, Teréz-körút 27.	Rubin J., Király-utca 19.
II. kerület (Víziváros).	Werbőczy könyvny. r.-t., Vármeleg-utca 11-13.	Blau Albert főlkja, Szerencsen-utca 36.	Nagel István, Vörösmarty-utca 39.	Spatz Henrik, Dob-utca 55.
Bagó M. és Fia, Posty-utca 4.	Wodlaner F. és Fial, Sarkantyú-utca 3.	Bróza Ottó, Váci-körút 17.	Neumayer Ede, Szerencsen-utca 35.	Spitzer és Somogyi, Klauzál-utca 31.
Heisler János,av, Várkert-rakpart 1.	V. kerület (Lipótváros).	Ehrstein Mór, Ladon-utca 4.	Orsz. ügyvédi nyomda mint szövetkezet, Uj-utca 7.	Stern Péter, Kazinczy-utca 35.
Müller K. (Münster K.), Albrecht-út 3-5.	Bendiner A., Arany János-utca 13.	Engel S. Zalmond, Vörösmarty-utca 47.	Pollák Jakab, Eötvös-utca 26 e.	Weisz Manó, Csányi-utca 19.
III. kerület (Ó-Buda).	Czettel és Deutsch, Ráivány-utca 12.	Európa, irod. és nyomdai részv. társaság, Ó-utca 12.	Pollacsek Mór, Ó-utca 38.	Wendt és Bergsmann, Károly-körút 19.
Bartalits Imre, Remets-hegy.	Hamburger és Birkholtz, Nádor-utca 10.	Feldmann Sámuel, Nagymező-utca 35.	Posner K. Lajos és Fia, Csengery-utca 31.	Zelster M., István-tér 17.
Bichler L., Kiskorona-utca 15.	Hungária-könyvnyomda és kiadó-üzlet, Váci-körút 34.	Fővárosi nyomda-, vona- zó- és könyvkötő- részvénnytársaság, Podmaniczky-utca 39.	Quittner József, Szerencsen-utca 1.	VIII. ker. (Józsefváros).
Wimmer Márton, Sertőző-utca 10.	Kálmán M. és Társa, Vadász-utca 7.	Fried és Krakauer, Doboz-utca 30.	Radó Izor, Váci-körút 1.	Alkotmány-könyvny., Mária-utca 11.
IV. kerület (Belváros).	Kánitz C. és Fial, Vadász-utca 26.	Fuchs Samu és Társa, Podmaniczky-utca 27.	Rind és Hirsch, Podmaniczky-utca 43.	Budapesti Hírlap nyomd., Rökk Szilárd-utca 4.
Anglo-nyomda, Molnár-utca 24.	Károlyi György, Kálmán-utca 5.	Gallzenstein H., Hajós-utca 33-35.	Rigler József Ede r.-t., Róza-utca 53.	Óv. Fried Ignáczné, József-utca 14.
Athenaeum, Irodalmi és nyomdai részv. társ., Ferenciek-tere 3.	Kaufmann József, Arany János-utca 4.	Gelléri és Székely, Podmaniczky-utca 47.	Roth és Krausz, Vasvári Pál-utca 9.	Fritz Ármin, József-körút 9.
Barcza József, Lipót-utca 39.	Kertész József, Mária Valéria-utca 11.	Gergely Miksa, Lázár-utca 2.	Schlänger Testvérek, Dessényi-utca 23.	Jäger T., Kerepesi-út 23.
Belvárosi könyvnyomda, (tul. Varga E. és Orsz. B.) Lipót-utca 43.	Kollmann Páló, Arany János-utca 34.	Goldachmiedt Lipót, Révay-utca 6.	Schmelcz és Schillinger, Csengery-utca 31.	Klein Vilmos, Kerepesi-út 73.
Buschmann Ferenc, Koronaherceg-utca 8.	Légrády Testvérek, Váci-körút 78.	Gross és Grünhut, Oyá-utca 37.	Schmidt H., Szerencsen-utca 6.	Kohn Simon, József-körút 5.
Feldmann Mór, Károly-körút 20.	Löw Ede, Váci-körút 80.	Gutenbergnomda, Oyá-utca 31.	Wesselyny-nyomda, Uj-utca 37.	Lauer J., Nagyfaluvaros-utca 11.
Franklin-Társulat magy- rod. int. és könyvny., Egyetem-utca 4.	Márkus Samu, Báthory-utca 20.	Herrman Ignác, Laudon-utca 10.	VII. kerület (Erzsébet- város).	Magyar Nyomda, József-utca 45.
Ooster Gyula, Aranykéz-utca 1.	Minerva kő- és könyv- nyomda, (tul. Oostl. Zs.) Sas-ú. 20.	Hornánszky Viktor, cs. és kir. udvari könyv- nyomda, Arad-utca 14.	Beck F., Valero-utca 12.	Országos Hírlap nyomd., József-körút 65.
Hanyadi Mátyás, Irod. és könyvnyomda-intézet, Zsibilla-utca 43.	Magy. kir. postatakarék- pénztár nyomdája, Sáčekonyi-utca 2.	Hunnia könyvnyomda, Teréz-körút 5.	Deutsch József, Károly-körút 7.	Róza Kálmán és neje, Szentkirályi-utca 30.
Langer Ede és Fia, Zsibilla-utca 1.	Orsz. központi községi nyomda-részvénnytárs., Lipót-körút 22.	Kassino Jakab, Király-utca 20.	Eckstein Bernát és Fia, Király-utca 47.	Szent Gellért-nyomda, (Valter E.), Péter-utca 48.
M. kir. posta- és távirda- igazgatóság könyvny. Fülposta-épület.	Pallas, Irod. és nyomdai részvénnytársaság, Kálmán-utca 2.	Korvin Testvérek, Révay-utca 14.	Garai Mór, Károly-körút 3.	Szent László-nyomda, Rökk Szilárd-utca 28.
Mercar kő- és könyv- nyomda, Kecskeméti-utca 5.	Pesti Könyvnyomda- Részvénnytársaság, Hold-utca 7.	Kosmos műintézet, kő- és könyvnyomda r.-t., Arad-utca 8.	Goldfaden Márk, Kazinczy-utca 7.	Wellssberg Ármin, József-körút 28.
Nagy Sándor, Papnövelde-utca 8.	Pesti Lloyd-társulat Könyvnyomdája, Dorottya-utca 14.	Közművelődés, irod. és nyomdai intézet Izabella-utca 70.	Hedvig S., Dohány-utca 12.	IX. ker. (Ferencváros).
Id. Poldini Ede és Társa, Mária Valéria-utca 5.	Pollák M. Miksa és Tsa, Báivány-utca 21.	Kunoz Vilmos és Fia, Teréz-körút 38.	Klein Samu, Akácfa-utca 64.	Engelmann Mór, Vámház-körút 15.
Róth József, Ujfalgy-utca 6.	Preszborg Frigyes, Arany János-utca 14.	Löbl Dávid, Andrássy-út 10. és Szerencsen-utca 22-26.	Löbl Mór, Király-utca 27.	Pátria-nyomdarészvén- ytársaság, Üllői-út 25.
Slager Lipót, Károly-körút 24.	Pseherhofer Vilmos, Sólyom-utca 18.	M. kir. Államvasutak menetjegynyomdája, Csengery-utca 31.	Löblovitz Zalmond, Csömör-út 54.	Vasvári Lajos, Üllői-út 41.
Szőz Dávid, Molnár-utca 37-39.			Neuwald Illés, Dohány-utca 44.	X. kerület (Kőbánya).
			Pannonia-nyomda, Rombach-utca 8.	Első közbányai könyvny 1472-berényi-út 1.

Könyvnyomdák a vidéken.

Abauj-Szántó Baksy Barna.	Muresianu Aurél. Schlandt O.	Latszky János. Tábor Adólf.	Kalocsa Werner Ferencz.	Kőszeg Felgi Frigyes és Oyula.
Abauj-Szeps Vongrey Oszkár.	Braznóbánya Kreislér J.	Pehértemplom Kuhn Péter.	Kaposvár Oerő Zsigmond. Hagemann Károly. Örv. Jancsócsis Oyuláné. Kéthelyi Miksa.	Kún-Szent-Márton Csanály József.
Abrudbánya Róth Ferencz.	Buzián Ullmann F.	Pelső-Eőr Schoditsch Lajos.	Kapuvár Baxbaum József.	Kún-Szent-Miklós Örv. Bors Károlyné.
Ada Berger L.	Caákova Chudy Testvérek.	Pertő-Nezai Horváth R.	Karánsebes Karánsebesi gör. keel. rom. egyházmege nyomdája. Fleissig Lipót.	Lajta-Szent-Miklós Fleischmann Ignác.
Alsó-Kubin Trukóczy József.	Caáktornya Fischel Fülöp.	Plume Battara P. Chazre & Co. Jerousehrg O. Mochovich Emidio. Stahlimento Tipo-litogra- fico Plumano.	Kassa Orosz Soma. Hj. Nauer Henrik. Ries Lajos. Werfer Károly.	Léva Dukasz Lipót. Nyitrai és Társa.
Alsó-Lendva Balkányi Ernő.	Caikazereda Oyörgyjakab Márton. Létz János.	Fogaras Tillerfeld Lipót.	Kecskemét Pekete Mihály. Ottliger Ede. Pannonia-nyomda (tulajd.: Somogyi János). Stelner Mihály. Sztládi László. Tóth László.	Lippa Mähr Emil. Zách József.
Apatin Szavadl József.	Caongrád Tiaravidék nyomdája (tulajd.: Silher Jánosné). Weisz Márk.	Galánta Első galántai könyvny.	Kézdivásárhely Hj. Jancsó Mózes.	Liptó-Szent-Miklós Seiler Izidor.
Arad Aradi nyomda-részvény- társaság. Bloch H. Első aradi amerikai gyors- sajtó-nyomda (tul. i Kep- plch Zsigmond). Öör. keel. egyházmegyei nyomda. Oyulai István. Lengyel Lipót. Muskat Miksa. Tribuna Poporului r.-i. nyomdája. Rényi Lipót és Fla.	Caorna Neumann Samu.	Galgóca Szold Jakab. Serner Adólf.	Kémárk D. Altmann Dávid. Sauter Pál.	Lőcse Reisz Tivadar József.
Aranyos-Maróth »Nóczsi-nyomda (tulajd.: Némethi László).	Caurgó Vágó Oyula.	Gyergyó-Szent-Miklós Szabó Testvérek.	Keszthely Parkas János. Nádas Ignác. Sujánszky József.	Losoncz Kármán-könyvnyomda. Losonczy Sándor. Roth Simon.
Aszód Magyar kir. javító-intézet nyomdája.	Czegléd Nagy Elek. Sebők Béla.	Gyoma Kner Izidor.	Kézdivásárhely Hj. Jancsó Mózes.	Lugos Trausfelmér Károly. Virányi János. Weisz és Székely.
Bács-Kula Berkovits Márk.	Debreczen Csokonai nyomda- és ki- adó-részvénytársaság. Hoffmann és Kronovitz. Kutasi Imre. László Albert. Pongrácz Oéza. Városi nyomda.	Oyöngyö Herzog Á. F. Kovács és társa. Schimmerling Dávid.	Király-Heimecz Klein József.	Magyar-Övár Czéh Lajos.
Bács-Topolya Wihelm Miksa.	Deés Demeter és Kiss. Goldstein Jakab.	Oyönk Engel József.	Kis-Czell Menyhárt Julia.	Makó Gáli László. Neumann József.
Baja Kazal J. Kollár Antal. Nánay Lajos. Sereisz Oyuláné.	Detta Heldenwanger és Ullmann.	Oyör Fischer István és F. sódó. Nitsmann József. Oyörgyhármegyei könyv- nyomda. Pannonia-könyvnyomda (tul.: Szávay és Raab). Surányi János.	Kis-Kőrös Kallach Ignác.	Malacska Wiener Alfréd.
Balassa-Gyarmat Halyák István. Tokay Lajos.	Déva Hirsch Adólf. Kroll Oyula.	Oyör-Sziget Orosz O. és társa.	Kis-Márton Diek Ede.	Maros-Ludau Glück József.
Balászfalva Öör. kath. püspöki nyomda	Devecser Rosenberg Zsigmond.	Oyula Corvina-nyomda. Dobay János.	Kis-Pest Fischhof Henrik.	Máramaros-Sziget Römenfeld és Dávid. Mayer és Berger. Részvénynyomda. Wider Mendel Fla.
Bánffy-Hunyad Ábrahám Mór.	Dicső-Szent-Márton Hirsch Mór.	Gyulafehérvár Püspöki lyc. nyomda (bérlő: Papp Oyörgy). Votz R.	Kis-Várda Berger Ignác. Hj. Klein Oyula.	Mezőkövesd Báldas Ferencz.
Bares Skrihanek N.	Ditró Ditró és Székely közse- gek nyomdája.	Hajdú-Böszörmény Szabó Ferenczné.	Kisvárd Freisinger Mór. Hacker Richárd. Rónai Frigyes. Schönbwald Tivadar. Spitzer Sándor. Sojánassy I.	Mezőtúr Dolech Oéza. Oyikó Károly.
Baróth Mészár Ádám.	Dombóvár Dombóvári könyvnyomda (tulajd.: Bruck Sándor).	Hajdú-Nánás Bartha Imre.	Körmöczbánya Joerges A. Örv. és Fla.	Ménfőcsanak Welsz Zsigmond.
Bártfa Blayer M.	Duna-Szerdahely Adler Netti. Goldstein Józsa.	Hajdú-Szoboszló Plón Oyula.		Medgyes Reissenberg O. A.
Békés Báni Drechsel Oéza. Povászay László.	Eger Baross-nyomda (tulajd. i Paunz S.). Egeri könyvny. részv.-társ. Erekl. lyceumi nyomda. Lőw Sámuel.	Halla Práger Ferencz.		Mezőkeresztes Báldas Ferencz.
Békés-Csaba Corvina-ny. (Szibelszky József). Lepage Lajos. Povászay testvérek.	Enying Politzer Jenő.	Hatvan Hedlmann J. L.		Mezőtúr Dolech Oéza. Oyikó Károly.
Belényes Sóssmann Lázár.	Eperjes Kősch Árpád. Pannonia-nyomda (tulaj- donos: Kaha Mór). Stamberger Lajos.	Hódmező-Vásárhely Hódmezővásárhelyi nyomda és kiadó r.-i. Lévai Fülöp. Vásárhely és Vidéke nyomdája.		Ménfőcsanak Welsz Zsigmond.
Beregazás Haladás-könyvnyomda (tul.: Juhász Pirozka). Engel Jenő.	Érsekújvár Kohn Samu. Winter Zsigmond.	Hollca Hotscha J.		Miskolcz Forster, Wesselényi és Társai. Stamberger Bernát. Wagner és Szelényi.
Beszterce Botschar Tivadar. Csallner Károly.	Ér-Mihályfalva Bock Adólf.	Homonna Waller S.		Módos Stalts Oyörgy.
Besztercebánya Marchold P. Sommerfeld Mór.	Erzsébetfalva Matkovich Aladár.	Huszt Mermelstein Fülöp.		Mohács Blandi János. Rosenthal Márk.
Bicske Lederer Hermann.	Erzsébetváros Kotzauer D.	Igló Schmidt József. Tátra-könyvnyomda (tul.: Stein Ignác).		Moór ?
Bonyhád Rambitschek Izor. Simon Károly.	Esztergom Buzárolvits Oszkár. »Hunania« könyvnyomda (tul.: Orrunday József).	Ipolyás Neumann Jakab.		Mosony Orúneid Ignác.
Brassó Brassói Lapok nyomdája (tulajd.: Grünfeld R.). Clarca és társa. Oétf. János Fla. Herr és Társa		Jászberény Brühauer Adólf és Társa. Kuczvinszky Zoltán.		Munkács Oránstein Mór. Kohn és Klein. Kroó Hugó.

GRAFIKAI SZEMLE

SAKFOYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁOAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

MEGJELEN HAVONKÉNT EGYSZER

Beszéljünk őszintén.

Talán 1887 óta nem volt olyan nagy munkapangás, mint a milyen van ebben az esztendőben. Pang az ipar, pang a kereskedelem és nagyon sok a munka nélkül levők száma. Ezt mi fővárosiak látjuk legjobban, mert a vidékről is ideözönlenek a munkát és existenciát keresők: ez a végső menedék. Krach ez, ha nem is nevezik még így a hivatalos körök. Olyanforma a helyzet, mint mikor a család előtt titkolják a beteg súlyos állapotát, mert abban bíznak, hogy a kór lefolyása majd jóra fordul.

Egyik a kiállítás utóhatásának tulajdonítja ezt a helyzetet — és igaza van. A másik a politikai helyzet bizonytalanságával okolja meg azt — és ennek is igaza van. A harmadik, negyedik, ötödik stb. megint mást mond — és lehet, hogy azoknak is igazok van.

Az ilyen nagy stagnációnak sok oka-foka van s nehéz kitalálni azt, hogy melyik volt az igazi a sok közül.

A nagy gazdasági válságot sínylik a nyomdászok is, a mit nagyban előmozdított még az a körülmény, hogy pár évvel ezelőtt olyan erősen belementek a nyomdaalapításokba. Mi már akkor láttuk ezt a nagy reakciót és egy cseppet se örülnünk az ideig-óráig tartó jólétnek.

Sokan akkor azt mondták: jó a sok nyomda, mert több *munkás* talál alkalmazást. A kik azonban ezt mondták, azok nem gondoltak arra, hogy ez a sok nyomda honnan veszi a megrendelőket. Mert ezeket nem lehetett úgy gründolni, mint a nyomdákat!

Mit csináltak tehát az új nyomdák?

Belekapfak mindentféle kétes értékű vállalatba, nyakra-főre alapították a napi lapokat, heti lapokat, folyóiratokat, a melyek tisztavirág-éltőkkel több kárt csináltak, mint hasznót.

Az első pár hónap sikertelen kísérletei után megjelentek azok a bizonyos hirdetések, a melyeken »jó házból való fiúkat tanonczokul keresnek« az új vállalatok. Ez volt az a bizonyos »utolsó szalmaszál«, a melybe a vízbefülő kaspaszködik.

Most tehát mondjuk meg őszintén, hogy ez a szalmaszál rántott be minket abba az örvénybe, a melyben most forgunk és ez okozta azt, hogy százával sétálnak a szedők munka nélkül. Benne vagyunk az őszben s még mindig olyan az üzletmenet, mint más esztendőkben a kánikulákban szokott lenni. Nem kell nekünk a szedőgéptől félni, úgy is érezzük azt, a mit Amerikában a Linotype okozott.

Minket az a nagy munkahiány, vagyis inkább a nagy

munkásfelesleg hánt legjobban, a mely az oktalan tanoncz-gazdálkodásban leli kútforrását. A főnökök erre azt mondják, hogy kénytelenek így tenni, mert tönkreteszi őket a nagy *konkurrenzia*.

Régi nőta, elkoptatott Irázis! Hiszen a hol már *ket* nyomda van, ott is elő lehet hozakodni ezzel az érveléssel és a két princípális kölcsönösen szidhatja egymást. Én azonban ezt a konkurrenzitát nem azon a szemüvegen nézem, a melyiken a főnökök, hanem előveszem az én tiszta pápaszemem és azon keresztül nézve mondom el véleményemet úgy, a hogy azt már többször tapasztaltam.

A konkurrenzia sehol se *volna* olyan szembetűnő, mint a nagyobb munkákra kiírt árlejtéseknél, a hol mindenki arra törekszik, hogy árának olcsóságával ő kaphassa meg a munkát. Nézzük csak, mi történik ezeken az árlejtéseken?

Hat-nyolcz elsőrendű cég pályázik egy nagyobb-szabású munkára, a hol az árakat ivenkint kell kiszámítani. A pályázat alkalmával kinyitják az ajánlatokat és abból kiderül, hogy az első 20 forintot, a második 27, a harmadik 30, a negyedik 32, az ötödik 34 és az utolsó 50 forintot kér ivenkint. Itt, hogy a kép még világosabb legyen, kijelentem, hogy a 20 forintot egy drágásnak ismert üzlet, az 50 forintot pedig egy Olesó János kérte.

Megáll az ember esze, mikor ilyen differenciát lát és nem tudja, minek tulajdonítsa ezt? Hogy aránylik a 20 az 50-hez? Ki nem tudja itt az egyszeregyet? A főnök, az igazgató, a művezető?

De így van ez a kisebb munkáknál is. Nem egy megrendelő panaszkodik azon, hogy sehol a világon nem tapasztal olyan nagy árdifferenciát az egyes munkáknál, mint a nyomdászoknál.

Egy ismerősöm a multkor sorra járt néhány közép-és kisebb nyomdát egy munkájának kinyomatásáért, a mely körülbelül hat ivet tett volna ki, ezer példányban. Erre a munkájára a következő árakat kapta: 205, 310, 340, 400, 470, 510 és 660 forint.

Végre engem is megkért, hogy számítsam ki neki, mennyi jönne ki rendes *polgári* számítással a hat ivért. Én azonban — látva a bemutatott példákat — nem tettem meg neki azt a szívességet, mert biztosra vettem, hogy az én számításomnak se fog hitelt adni és majd felkér egy másik ismerősét is, a kivel szintén kiszámíttatja az *igazi* árt. És akkor engem is megtisztel azzal az epithetonnal, a melylyel a főnököket és faktorokat illette.

Hát kérem, ez a fej nélkül való számítás az, a melyet szennykonkurrencziának neveznek! Ez az, a mi valóságos anarkiát okoz a főnökök között. Mert ily körülmények között a vevőnek valóságos handlérozást kell üzni, ha valamit nyomtatni akar. Úgy kell tennie, mint mikor az asszonyok felöltőt akarnak vásárolni és sorba járnak a váczy-utczal, muzeum-körúti, kerepesi-úti, váczy-körúti boltokat és mindenütt negyedrészt árat ígérnek a portékáért. Körülbelül ilyen nivón áll most a nyomdaipar is és a »kevés haszon — nagy forgalom« eivét a tanoncz-gazdálkodással akarják megvalósítani.

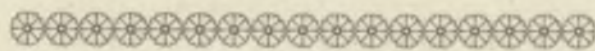
Vannak esetek, — nem mondom — mikor valamely munkát még ráfizetéssel is elvállal valamely czég. Amde ennek csak tudva és kivételes esetekben szabad előfordulni s nem úgy, a hogy azt ma teszik.

Sokan majd azt mondják, hogy mi köze ehhez a *Grafikai Szemlének*, a Szakkör hivatalos lapjának? Mit törődik a főnökök dolgával és az üzlet kereskedelmi részével.

Ezeknek azt feleljük, hogy a mit irtunk, azt kötelességből folyólag irtuk. Mert Körünk egyik fő czélja a szakképzés fejlesztése és mi hozzászámítjuk ehhez a munkadrak kiszámítását is. Szerintünk csak az csináljon költségvetést, a ki ahhoz ért is, a ki meg tudja bírálni azt, hogy ezért és ezért a munkáért mennyit lehet kérni. Hiszen ebben rejlik az egész dolog és nem a papirosárok kiszámításában. A papiros árat könnyen tudhatja bárki is, ha tisztában van a szedés mikéntjével és a nyomásidővel. Csakhogy éppen ezt tudják a legkevesebben azok közül, a kik azt hiszik magukról, hogy ők körülöttök forog az egész üzlet, a melynek ők a lendítő-kerekei.

Beszéeljünk tehát nyíltan, őszintén és mondjuk meg, hogy azt a bizonyos »szennykonkurrencziát« nem is annyira a rosszakarat, mint igen sokszor a tudatlanság okozza. És ezt a szót ne tessék sértésnek venni, mert valaki lehet igen kitünő ügyvéd vagy orvos, de azért még nem következtés, hogy nadrágot is tudjon varrni, vagyis latinul szólva: »Ne sutor ultra crepidam«.

És ez szól azokra a tanult szaktársakra nézve is, a kik nem valók az üzletvezetői állásra. T—J A—S.

A betűanyag alkotórészei.

A könyvnyomtató-ipar mostani fejlett állapota, valamint ama jogosult föltevés, hogy szakmánk a mai fejlődésnél is még sokkalta nagyobb lendületnek fog indulni a közeljövőben, részint az általános kulturális haladás révén, részint pedig a géptechnika nap-nap után történő tökéletesedése következtében: maga után fogja vonni az ólomnak mind nagyobb arányokban való használatát is betűöntőanyag képében.

Már a körforgógépek korszakával lehet az ólomnak nagyobb értékét konstatálni, a mely most, hogy a nagy kulturálmokban kezd a szedőgép sorompóba lépni, még meg nem állapítható arányokban fokozódni fog, és ez a körülmény maga úgyszólván arra utal bennünket, hogy az ólomnak mi nyomdászok az eddiginél is behatóbb figyelmet szenteljünk.

Szükségessé válik, hogy megismerkedjünk a fém természetével és tulajdonságaival, és különösen annak vegytéti alkotórészeivel, melyek a használatbavétel módja szerint más és más összeállítást kívánnak. Tapasztalatból tudom, hogy van akárhány nyomdász, kiknek távoli fogalmuk sincs arról, hogy mely fémekből van a betűanyag vagy stereotípálásra való fém megalkotva. Emte tudatlanságból veszik azután eredetöket azok a bajok és visszasságok, melyek később, midőn az illetőknek e fémekkel kell foglalkozniok, akárhányszor felmerülnek; mert a mint a stereotípálásnál többnyire nyomdászok nyernek alkalmazást, épp úgy fognak a jövőben a szedőgéphez is első sorban tanult szedőket állítani, tehát oly egyéneket, kik vagy semmi, vagy igen kezdetleges fogalmakkal bírnak a kezelések alá kerülő fémnek mibenlétéről. Miután azonban az öntőanyag, akármely célra szolgáljon az, mindig gondos bánásmódot igényel, magától értetődő, hogy az azzal foglalkozó munkás legelőször is e tekintetben gyarapítsa ismereteit.

A következőkben megkísértem az ez iránt érdeklődőket világos és könnyed módon mindazzal megismertetni, a mi a betűanyag összeállításával, kezelésével és feldolgozásával áll összefüggésben.

A betűfém fő alkotórészeit szinólom, antimonium és ón képezik, kevés mennyiségű vörösréz hozzáadásával. Az összevegyítés mineműsége attól a körülménytől függ, hogy az előállítandó öntőanyag mily célra szolgál. A betűöntéshez való öntőanyag rendszerint sokkal keményebb természetű, mint a stereotípáláshoz szükségeselt anyag, míg viszont a szedőgépekhez megkívántató öntőanyag emennél lágyabb, tartalmazván az utóbbi keverék jelentékenyen nagyobb adaggal ónfémet.

Mi a három, különböző rendeltetésű öntőlémmel egyenkint fogunk foglalkozni, hogy ekkép az érdeklődők könnyebben tájékozhasák magukat minden egyesnek sajátossága felől.

A betűöntéshez szolgáló fém — mint már említve volt — a legkeményebb a három közül, és összeállításában (Legierung) 65 font szinólom, 23 font antimon, 5 font ón és 7 font vörösrézből van rendszerint megalkotva. Azt mondtuk: rendszerint; azonban helyenkint, különösen úgynevezett házi öntődékekben, ennél még keményebb összevegyítés van szokásban, a hol is kevesebb ólommal érik be, több antimon hozzáadásával, mint például 62 font ólommal és 25 font antimonnal.

Föltételezem, mikép mindenki előtt tudva van, hogy mi okból adunk antimont a keverékhez, azoknak pedig, kik ez iránt még nem volnának tisztában, szolgáljon felvilágosításul, hogy az antimon hozzátételével nyeri meg az öntőanyag a megkívántató keménységet. Ezzel összefüggésben még megjegyzem, hogy az ónt az öntőfémnek folyékonyabbá tétele céljából adjuk a keverékhez, míg a réz adagolásával a fémet szívósabbá, ellentállóbbá tesszük és a betűket az oxidálástól megóvjuk. Minthogy azonban a tiszta vörösréz olvasztása csak aránytalan nagyfokú hőségben eszközölhető, úgy az eljárásunkhoz alkalmas vörösrézt, összekeverve ónnal és antimonnal, állítatjuk elő és ily állapotban használjuk; e pótfém előállítását következő arányban vesszük véghez: négy rész ónhoz adunk egy rész vörösrézt és egy rész antimont.

Másképp alakul a stereotípáláshoz való fém összekeverése. Minthogy a lemezek nincsenek oly sokszoros használathoz vételnek, tehát koptatásnak kitéve, úgy azok anyaga is lényegesen puhább. A vegyítés áll rendszerint tömöntő-anyagnál: 75 font színólmából, 18 font antimonból és 7 font ónból; azonban itt is történnek némi eltérések, melyek leginkább a lemezekről nyomatandó példányok sokaságától függenek. Ez esetben szintűgy változik az ólom és az antimon aránya, mint fent említve volt.

Mint harmadik fajta fém a szedőgépekhez szükségeltető anyagból áll, mely annál a körülménynél fogva, hogy a gép kényes szerkezete folytán sokkal több akadálylial kell megküzdeni, a két előbb említetténel sokkal könnyebben folyónak kell lennie. E tulajdonságot nagyobb százalékarányú ónnak adagolásával érjük el, s e szerint a szedőgép öntőanyaga eloszlik 68 font színólmóra, 20 font antimonra, 9 font ónra és 3 font vörösréz-keverékre. Ez az összevegyítés ugyan nem eredményez oly kemény minőségű anyagot, milyen a betüké, de ez a szedőgépeknél nem is kívántatik, mert ennél a betűsorok nincsenek oly nagyfokú kopásnak kitéve, és a mellett az anyag oly folyékony, a mint csak a gép bonyolult munkarendszere megköveteli.

Miután ezekben az egyes vegyítési módokat és aránylagos összeállításukat körvonaloztam volna, áttérhetek cikkem másik fontos részére, magára az összevegyítési eljárásra.

Semmi sem bir döntőbb befolyással az öntőanyag jó minőségére és használhatóságára, mint a bánásmód, melyben azt az összevegyítés folyama alatt részesítjük. Hogy mennyi hibát követnek el azok, kik e műtéttel meg vannak bízva, arról csak annak van fogalma, kinek — mint zikkirónak is — hűsz évnél tovább kell már megküzdeni e bajjal. Sok helyen valóban bámulatos tudatlanságra akadunk e tekintetben; a mellett a szakirodalom sem részesíti szakmánk e nagyon is fontos művelési ágát a kellő pártfogásban.

Hogy megfelelő és minden tekintetben tökéletes öntőfémeket kapjunk, korántsem elég annak tudása, hogy a fémek mely fajtája mily összetétel által érhető el, hanem tudnia kell az illetőnek, hogy *miként* állítsa össze az egyes fémeket, mert csakis tökéletes szakismerettel vagyunk képesek kielégítő anyagot teremteni. Rosszul vegyített fém képezi a nyomásnál vagy az öntésnél később felmerülő bajoknak kútforrását.

A vegyítési műtétnél (Legieren) mindenképp az olvasztókészülékre kell figyelemmel lennünk s e tekintetben úgy tapasztaltam, hogy a sima fenekű, négy-szögletes olvasztótégelyek jobban megfelelnek céljuknak, mint a gömbölyűek. A sima fenekű tégelyek a gömbölyűekkel szemben azzal az előnnyel bírnak, hogy a tüzelés alattuk nagyobb térfogaton megy végig és így nagyobb hatással jár. Középmennyiségű szükséglet esetén elegendő egy hét-nyolcz mázsát magába fogadó olvasztótégely, mely alakjára nézve inkább széles és hosszú, mint mély ürméretű legyen. Középmennyiségű szükséglet gyanánt 150 mázsá évi fogyasztást veszek alapul. Legajánlatosabb a kőműves által előállított olvasztókemencze, fűtőanyagul pedig a koksza a legjobb.

Ha már most hozzáfogunk az olvasztáshoz, első

teendők a pontosan megmért ólom mennyiséget a kemenczébe juttatni; e célra mindig elsőrendű minőségű színólmot szerezzünk be, mert a takarékosági szempontból olcsóbb áru kemény ólom sohasem szolgáltatja a kellő minőségű öntőanyagot; azonkívül rosszabb minőségű ólomnál a többi fémek procentuális aránya is változik.

Ha alapul vesszük az olvasztókemencze már érintett hét-nyolcz mázsányi befogadó képességét, 450—520 font színólmóra lesz szükségünk. E mennyiségnek azonban csak felét helyezzük el először a tégelybe, mert az egész mennyiséggel nagyon megtelne a tégely vagy kemencze, annyira, hogy a többi fémek olvasztására nem maradna elegendő hely.

A 230—260 font súlynyi ólom megolvasztása után, sorra kerül a 160—185 fontra terjedő antimon-mennyiség, melyet miután azt ólom nagyságra felaprítottuk, a piszoktól (Krätze) gondosan megtisztított ólomolvadékba helyezzük el.

Nagyon kell ügyelni arra, hogy e műtétnél az ólomolvadék tényleg egészen tiszta, mindenféle piszok- vagy salak-képződményektől ment legyen; az antimont is gondosan kell a portól és a felaprításnál hozzákevert piszokhulladékoktól megtisztítani, mert ezek szintén hozzájárulnak a krätze képzéséhez. Ha így jártunk el, úgy az erre szolgáló vaslemezrel beföldjük a tégelyt és erősebben tüzelünk.

Egy órai időköz elmúltával eltávolítjuk a fedelet és egy hosszúnyelű erős vaskanállal folytonos kavarással által elősegítjük az antimon teljes megolvasztását. Miután ez valamennyire megtörtént volna, a tüzelést megint csökkentjük. Általában arra kell ügyelnünk, hogy ez eljárásnál a fém ne a teljes vörös izzásig hevítessék. Pedig e tekintetben történnek leginkább hibák; vigyázatlanság következtében az olvasztott anyagon ejtjük a legelső esorbát, a mennyiben az a vegyítés, mely ennyire túl lett hevítve, törékeny, rosszul folyó anyagot szolgáltat.

Az antimon megolvadásával kis darabokra felaprított vörösréz-keveréket teszünk a kemenczébe és hasonlóan folytonos kavarással átadjuk az olvasztásnak.

Mindezek után az ólomnak megmaradt felerészét helyezzük el a kemenczébe és enyhe tüzelés mellett engedjük azt olvadni. A tüzelésnek természetesen nem szabad oly csekélynek lenni, hogy a fém kihűljön, hanem egyenletes hőséggel kell annak birni. Ha azután az ólom is elolvadt, úgy mint utolsó alkotórészt hozzákeverjük az önt.

Ezzel megtörtént a betűanyag összevegyítése (Legierung) és hozzáfoghatunk a tégely kiürítéséhez. Szükségessé válik azonban még előbb a fémek újra tisztításnak alávetni. A különböző fémek ugyanis mindig hagynak hátra piszokot, mely annyira összekavarodik a tiszta fémekkel, hogy a piszoknak kiválása egy újlagos procedurát igényel. E célra leghasználatosabb a kolofonium, csekély mennyiségű szóda hozzáadásával. E keverékből egy fél szénlapátnyit adagolunk az olvadékba és azt alaposan felkavarjuk. E műtétnél a legnagyobb óvatossággal kell eljárunk, mert ha a fém még nagyon forró, úgy megeshetik, hogy a kolofonium önmagától fellobban és könnyen nagy szerencsétlenségnek lehet okozója.

A gőzpárak eloszlása után, könnyű módon eltávolíthatjuk a piszok-képződményt, melynek megtörténtével kiürítjük a tégelyt.

Ily módon oly anyagot nyertünk, melyet minden tekintetben kifogástalanul és hasznavehetően lehet fel dolgozni.

Ezekben kívántam szaktársaimnak útmutatásokkal szolgálni az úlomnak napról-napra fontosabbá váló lényege és kikészítésének módszerei felől.

(D. B. a. St.)

Weber Henrik.

Korrektorok egyesülete.

A Grafikai Szemle folyó évi 7. és 8. számaiban a korrektorok egyesülete mellett két tagtársunk igen szép szavakkal és lelkesedések egész melegevel pártolásra, illetve megvalósításra ajánlják az eszmét.

Bátor leszek szavaimmal én is hozzászólni az eszméhez, különösen pedig igen tisztelt Haraszti tagtársam cikkére kívánok némi megjegyzést tenni, előre kijelentvén, hogy távolról sincs szándékomban: »meghúzni a lőkeharangot egy születendő eszme felett».

Nemrégiben is olvastunk — más helyen ugyan — Haraszti tagtársam eszméjéről viszhangokat, a melyekkel egyúttal a már évek óta létező köröket — köztük a Szakkört is — igen élesen meglámadva, a szaktársakat »köralapítási düh-vel vádolták. Azok szerint tehát »köralapítási dühben» szenved Haraszti úr! Én az ellenkezőt hiszem. Ha tehát a Szakkör fennállásának nyolczadik évében lesz ilyesmivel vádolva, találna-e hívókra egy új egyesület, a mely megint csak külön kasztot képezne s elvonna talán éppen körünktől egynéhány szaktársat, ha mindjárt bármely körnek alosztálya lenne is. Nagyon kételkedem ennek sikerében.

Részemről én is nagyon helyesnek és az egész nyomdász-társadalomra üdvösnek találom, ha mindnyájan tömörülnek és egyesülnek. Ennél szebb és magasabb eszme aligha létezik. Igen ám, de ez csak eszmének jó, de létre is hozni teljes lehetetlenség. Mert ugyan melyik kör adná fel létét és önállóságát egy bizonytalan jövőért? Egyik sem. S nem is adhatja. Egyik sem bizonyult eddig feleslegesnek s a jövőben is életképes lesz, mert mint nyelvében él a nemzet, épp úgy az erős szervezet egyik fő alkatrésze: a szakma. Az a munkás, a ki nem szűnik meg magát szakmájában napról-napra művelni s ebbeli tudását gyarapítani, az nyugodt lehet jövője felett!

De térjünk vissza Haraszti tagtársam »korrektorok egyesületé-re».

Mindazon hasznos dolgokat, a melyeket cikkében a korrektorok tanítására ajánl, jó volna, ha mindnyájan elsajátíthatnók. Hisz nemcsak magának a korrektornak van erre szüksége, hanem úgyszólván minden embernek. Igaz, hogy tetteik már ilyen kísérletek az önképzőosztály részéről, s az eredményt igen jól ismerjük; beismeri ezeket maga Haraszti úr is.

A mi a vitaestélyeket illeti, voltak már ilyenek is. 1889—90-ik év telén volt vagy három-négy ilyen vitaestély. A megjelentek számára nézve voltak vagy heten-nyolczan, személyiségre nézve pedig egy és ugyanazok mindig. Ennek magam voltam szemtanuja. Pedig ott csakugyan nem létezett sem tekintély, sem pedig kiválóbb egyéniség!

S az idők és viszonyok még ma sem változtak, s nem is fognak változni addig, míg szaktársaink nagyobbrésze meg nem tudja érteni azt, hogy a szakma művelésével az anyagi viszonyok is javulnak.

Hanem addig is, míg ezek az idők eljönnek, igyekezzünk munkálkodni — ki-ki saját tehetsége szerint — szakmánk érdekében. *De ne terheljük meg magunkat még jobban s — a mi fő — ne forgácsoljuk székkel erőinket, hanem vigyük minél hamarább a megvalósulás elé mind-ama hasznos és üdvös dolgokat, melyeket évről-évre magunk elé tűzünk s a melyek mindnyájunk hasznára fognak válni.*

De hogy még se tünjek fel mint ellensége Haraszti tagtársam eszméjének, közvetítő indítványt teszek. Ugyanis foglalkozzon körünk választmányja azzal, vajjon nem-e volna czélszerű — kísérletképen — a tél folyamán valamely lanfolyam megnyitása. Talán csekély részvételi díjjal, vagy pedig ingyen. Lehetséges, hogy körünk talán szerencsésebb lesz ebben, mint volt az önképző-osztály. Itt aztán többé-kevésbé alkalmazni lehetne Haraszti úr óhajait is. Lassú, éveken át tartó munkásság kell ehhez, de sokkal biztosabb, — legalább én úgy hiszem — mint ha korrektor-egyesületet alakítanánk. Mert évről-évre gyarapodna tudásunk.

Reményilem, hogy nem fogja senki tőlem ellenzékeskedésnek venni jelen soraimat, még Haraszti tagtárs sem, azért, mert nem vagyok a felhozott eszme követője. Nem helyeslem a külön köröket. De ha már megvannak, ne szaporítsuk még fölöslegessel.

Szerény óhajom csak az, vajha mindama jó erők, a melyek szét vannak szórva, egyesülnének s munkálkodásukat az egész nyomdász-társadalom javára szentelnék!

Akkor válna testületünk hatalmassá és nagygyá!

S éppen azért műveljük, tökéletesítsük szakmánkat szeretettel. *Mert az a munkás, ki szakmáját szereti és műveli, nem pályátévesztett, s a ki nem pályátévesztett, az ne féljen a jövőtől soha!*

Stalla Márton.

A budai nyomda alapítása.

A sok homályos adat közep, melylyel, elég sajnos, hazai könyvnyomtatásunk történetében még mindig kutatnunk kell, a Budán 1473-ban működött első magyarhoni sajtónak létrejötte s közelebbi körülményei képezik az egyik legsötétebb pontot. Még mindig nem tudjuk, hogy Hess András, a könyvnyomtató, mily úton-módon került Budára, miért szűnt meg a nyomda működése oly hamarosan, s hogy mi lett Hess további sorsa.

Legújabb időben sikerült e tekintetben is némi világot hozni a ködös homályba, sőt ki lett derítve, hogy mind-egyeddig tévúton jártunk, midőn azt hittük, hogy Geréb

Lászlónak köszönhetjük a budai nyomda felállításának eszméjét. E téves nézetnek helyrehozása jeles történetésünknek, *Fraknói Vilmosnak* érdeme, ki Rómában tett történelmi kutatásai során oly okmányokra bukkant, melyek szerint ama dicsőség, hogy mi Budán már oly korán, előbb mint Anglia, Spanyolország és Ausztria, lettünk nyomdával megajándékozva, nem Gerébet illeti, ki 1473-ban élete huszonegyedik évében állott és még csak a tonsurát vette volt föl, a budai prépostságot pedig sohasem bírta, — hanem egy eddig ismeretlen volt egyéniség érdeme, kinek kilitét most sikerült napfényre hozni Fraknóinak.¹

Ezen fölfedezések szerint Karai László volt az a budai prépost, ki Hess András magával hozta Itáliából. Karai Mátyás királynak egyik bizalmas embere, titkárja volt, kit a király a legkényesebb állampolitikai ügyek lebonyolításával bízott meg számos alkalommal; így megtörtént, hogy Karai ura meghagyásából 1470-ben Rómában járt II. Pál pápánál, hogy azt közvetítse birja a Mátyás király és szomszédai, úgy mint Frigyes császár, Kázmér lengyel király meg Podjebrád cseh király közt támadt viszályban. Karai a legfényesebb sikerrel tett eleget küldetésének, és e mellett megismerkedett Rómában az első zaengéit napvilágra hozó könyvnyomtatási eljárással.

Ezt a ránk néve oly nagyfontosságú fordulatot Fraknói Vilmos ekkép adja elő:

Outenberg korszakalkotó találmányát az örökvárosban két német nyomdász, Schweinheim Konrád és Panartz Arnold honosította meg, kik a főrangú Massimo család pártfogása alatt 1467-ben kezdték meg munkásságukat és csakhamar kiválóan diszes kiállítású több könyvet bocsátottak közre.

Karai László, mikor az 1470-ik év végén az örökvárosban időzött, nem mulasztotta el, mint az újdonság varázásától környezett látványosságot, fölkeresni a Massimo-palotában működő nyomdát. Itt természetesen fölbredelt lelkében az óhajlás, hogy a tudományos művelődés ezen jelentékeny segédeszközét hazája se nélkülözze tovább. A nyomda német munkásainak egyikével, Hess Andrással egyezsége lépett² a végből, hogy Magyarországon telepedjék meg és nyomdát állítson föl. A költségek fedezését magára vállalta.

Hess azonnal útra kelt és 1471-ben³ Budán, való-

¹ Karai László budai prépost, a könyvnyomtatás meghonosítója Magyarországon. Fraknói Vilmos Ig. és r. tagtól. Olvasatott a Magyar Tud. Akadémia II. osztálya ülésén, április 4-én tartott ülésén. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. Kiadja a Magyar Tud. Akadémia. XVII. kötet. 7. szám.)

² Biztosan csak azt tudjuk, hogy Karai László Olaszországból hívta meg Hess-t. Nincs kizárva az a lehetőség, hogy őt Velenczében találta. Azonban valószínűbb, hogy Rómában, hol mintegy két hónapot töltött, mint Velenczében, hol alig egy-két napra állapodhatott meg sietve tett útjában, foglalkozott a nyomdaüggyel. Azután a budai nyomtatványának az egykori olaszországi nyomtatványokkal való összehasonlítása a római Schweinheim-Panartz-féle kiadványokkal tüntet föl legnagyobb rokonságot. Ezen összevetést az lacunabulákban legzárdaabb római könyvtárban (Biblioteca Casanatensis) eszközölttem, melynek igazgatója, Giorgi Iovag, lekötelező érdeklődéssel vett részt ezen műveletben.

³ Hess a budai krónika nyomtatásán 1473. június elején fejezte be. Ekkor írja, hogy ez „hozzá idősi igénylő munka” volt, a hogy mielőtt ehhez hozzáfogott, nyomdáját „nem kevés ideig foglalkozás nélkül volt”. Így tehát föl kell tennünk, hogy első munkájának befejezése és az ő megtelepedése között legalább két esztendő telt el.

szinüleg a prépostság egyik épületében, a műhely berendezéséhez hozzálátott. Ez hosszú időt igényelt. Betűöntő gyárak, betűket szállító üzletek nem léteztek. Mindegyik nyomdász arra volt utalva, hogy a betűk matriczezeit ötvösökkel maga vésettesse és a betűöntésről is gondoskodjék. Az első kísérlet, a mi e téren Magyarországon történt, nem mondható sikerültnek. A budai ötvös, a ki elé Hess, minták gyanánt, római nyomtatványokat állított, hogy ezeknek gömbhöllyű, olasz betűit utánozza: a rajz finomságát, a vézés éles precizitóját távolról sem volt képes utólni.

A mikor a nyomda fölszerelve állott, a nyomdászra és pártfogójára nagy csalódás várakozott. Kétségkívül arra számítottak, hogy a király és a főpapok vetélkedve fogják megrendeléseikkel elhalmozni a nyomdát. Ez nem következett be.

Mátyás a könyvnyomtatás iránt nem érdeklődött. Ezen közönyösségében osztoztak korának többi fejedelmi és főrangú könyvgyűjtői, kik a műgonddal, fényesen kiállított drága hártya-kódexekben gyönyörködni szerettek, de a nyomdák egyszerűbb termékeit, melyeket könnyen, olcsón lehetett megszerezni, nem becsülték. Az a két német nyomdász is a ki Rómában működött, éppen ekkortájt, 1473-ban, IV. Sixtus pápának panasolja, hogy üzletek rosszul megy; egyikök a háládatlan mesterségtől csakhamar búcsút vett, hogy a rézmetszés jövedelméből keresetlágához forduljon.

Egyébiránt az időpont, a mikor a budai nyomda felállított, a lehető legkedvezőtlenebb volt. Az 1471-ik évi nyárra esik Vitéz és Janus Pannonius összeesküvése, melynek áldozataivá lettek ők, kik leginkább voltak hivatva arra, hogy a nyomdát foglalkoztassák és felvirágoztassák.

Maga Karai, a jóakarát és áldozatkészség erényei mellett, úgy látszik, nem bírta azt a képességet, hogy a nyomdát munkával lássa el. Így történt, hogy Hess András, mint maga panasolja, „nem kevés ideig foglalkozás nélkül volt”.

Végre, miután megrendelésekre hiába várakozott, maga, saját kockázatával, vállalkozott munkára. Főrangú mecenások hiányában — mint ma mondani szoktuk — a nagyközönséghez fordult. Olyan könyvet akart nyomtatni, mely számosabb vevőkre számíthat. A német nyomdász éles szeme fölismerte a magyarnak kiváló kegyeletét és érdeklődését nemzete múltja iránt; ezért arra határozta el magát, hogy nyomdáját első termékeül „ad captandam benevolentiam”, a magyar nemzet történetét bocsátja közre, olyan könyvben, mely a mesékbe burkolt őskortól az uralkodó királyig ér le. Ez a munka, mely ivrétű erős papírosra van nyomtatva és 67 levélre terjed, 1473. június 5-ikén hagyta el a sajtót.⁴

Arra nézve, hogy szerkesztésére, a forgalomban levő régi krónikák feldolgozására, kiegészítésére és folytatására kit kért föl, névszerint mi része volt ebben Karai Lászlónak: tájékozva nem vagyunk; mert biztos támpontot nem találunk a nyomdásznak a könyv élére helyezett ajánlólevelében, az egyetlen forrásban, melyből a nyomda és első nyomtatványának keletkezésére adatokat merithetünk.

⁴ A könyv zárószóval: „Finita Bude anno domini MCCCCLXXIII. In vigilia penthecostes per Andream Hess. Kilenz példányát ismerjük.

Ez az ajánlólevél így hangzik:

Tisztelendő László úrnak, a budai egyházi prépostjának, apostoli főjegyzőnek, fenséges Mátyás király alkanczellárjának.

Az elmúlt időben, tisztelendő úr, Olaszországban tartózkodásom alatt, tapasztalhattam, hogy azok a nagytelenségű férfiak, kik isteni ügyességüket könyvek nyomtatására használják föl, ezzel az emberiség javát és dicsőit nagy mértékben előmozdítják. Ezért magam is kedvet kaptam, hogy erre a feladatra vállalkozzam és a mennyiben ügykezetemmel ezélt érek, az elsajátított ismereteket nemcsak a magam, hanem a számos halandók hasznára fordítom. Miután pedig öhajjásom teljesült és némi előmenetelt tettem, a Te meghívásodra, a dicső Magyarországra jöttem. Itt nem kevés ideig foglalkozás nélkül voltam; míg végre hosszú időt igénylő nagy vállalathoz, Magyarorszáig krónikájának kinyomtatásához fogtam. Azt hittem, hogy ezzel minden magyar embernek kedves és örvendeztető munkát végezek. Ugyanis miként szülőföldjét mindenki legjobban szereti, minden más országnál többre becsüli: szintúgy minden hazafi ismerni kívánja az életet, melyet ősei egykor folytattak, hogy ily módon emlékezetes jeles tetteket utánozhassa, ellenben a szerencsétlenségeket, a mik őket érték, okulva kikerülhesse.

Mikor pedig arról elmélnék és hosszasan magamban tépelőd-ném, hogy fáradozásaimnak néhány nap előtt befejezett ezen első eredményét kinek ajánljam; mást nem találtam, mint léged, tisztelt uram. Néked ugyanis személyem körül nagy érdemeid vannak: a munkát, melyre vállalkoztam, nélkülöd sem megkezdeni, sem befejezni nem lettem volna képes.

Fogadd tehát ezt a kis ajánlékot, mely jogosan megillet. Miután a munkára a legfőbb méltók voltak, részesülj eredményében. Ha netán később nagyobb könyveket nyomtatunk, ezeket szintén a te dicső nevednek fogjuk ajánlani.

Ezen utóbbi szándékát Hess András nem valósíthatta. Nagyobb könyvet többé nem nyomtatott. Sajtójának még csak egy kisebb termékét ismerjük, mely ajánlólevél nélkül jelent meg.*

Ezzel nyomdaja rövid munkásságának vége szakad és ő maga nyom nélkül eltűnik.

Valószínű, hogy a krónika közreboesátásával tett kísérlete halul ütő ki, tétlenül élni pedig idegen földön nem akart.

Ajánlólevelében két jellemvonása tűnik föl: az ideális felfogás a könyvnyomtatásról és a humanisták émelgős hízergéseitől elütő komoly, mondhatnók méltóságteles hang, melyen pártfogója iránt érzett háláját tolmácsolja. Ilyen ember nem szánja el magát arra, hogy a kegyelem kenyerén élösködjék.

A budai nyomdának rövid működés után bekövetkezett megszűnése Karai László érdemét nem csökkenti; sőt azt látszik hirdetni, hogy ő volt az egyetlen, ki fölismerte annak fontosságát és szükségességét, hogy Magyarországnak nyomdaja legyen.

Idáig tart Fraknóinak a nyomdára vonatkozó értekezése. Karai személyére nézve még megemlíthetjük, hogy ő ösrégi nemesi család ivadéka volt, s hogy Mátyás király meghívt emberre maradt élete végéig. Halálának időpontja meg nem határozható; Fraknói véleménye szerint, 1485. május és szeptember között halt meg.

Azonban holta után kivételes balszerencse üldözte emlékezetét. A hirnév, a mit neki, nagylelkű pártfogójának, a sajtó biztosítani öhajtott, másra szállott jogtalan örökség gyanánt; míg az ő neve négy századig tartó feledés sötétségébe merült el. Most már a dicsőség, a mi a hazai műveltség-történet lapjain eddig Geréb László környezte, ezentúl Karai László alakjára fog többé el nem halványuló fényt árasztani.

* Leonardi Arefini opusculum: magni Basilii de legendis poeticis. A végén: Sic finis libelli est per A. H. Bude. Utána: Apologia Socratis. 8-adretu 20 L.

Amerikai vészirek.

Rossz idők, nagyon rossz idők következtek mostanság be az északamerikai betűszedőkre. Német szaklapok hasábokat szentelnek a kalasztrófászámba menő csapásnak, mely tengerentúli szaktársainkat a szedőgépek oly gyors elterjedésével éri.

Egyik német szaklapban erre nézve a következő, figyelemre mélló sorokat olvastuk:

A különböző rendszerű szedőgépek közül a *Linotype* nevezetű sorszedő és öntőgép urálja a helyzetet, dacára annak, hogy ez aránylag a legdrágább valamennyi között. Súlyosítja a bajt az a tény is, hogy számos gép mellett leányokat alkalmaznak gépszedők gyanánt. Szóval az amerikai kapitalisztikus vállalkozó szellem iszonyatos erőpróbát vitt véghez a szedőgépek felszínre jutásával.

A Mergenthaler-féle *Linotype*-gépből az Egyesült-Államokban most 4200 darab van használatban; melyek közül 1300 darab évi 500 dollárnyi használati díj mellett bérbé van adva. Utóbbiakból évről-évre többen átmennek aztán a bérlők végleges tulajdonába, miután ezek meggyőződtek a gépek hasznavehetőségéről. A gép ára 3000 dollárban van megállapítva, tehát még magasabb, mint a Németországban e gépért követelt ár. Hir szerint a gyár most berendezkedik a könyvszedéshez való gépek előállítására is.

New-Yorkban a *World* című hirlap foglalkoztatja jelenleg a legtöbb szedőgépet, számra nézve öz darabot, melyeken, hogy jobban kihasználhassák, két turnusban, éjjel és nappal dolgoznak. Az éjjeli munka reggel 2 órakor veszi kezdetét és eltart körülbelöl délelött 9 óráig. Egy másik newyorki lap, a *Journal*, két *Linotype*-t a nyomóteremben helyezett el, hogy azokon a még oly későn érkező újdonságokat is beleszoríthassa a nyomtatás alatt levő lapba, mely berendezés a spanyol-amerikai háború idején igen praktikusnak bizonyult be.

Ha bámulatunk kifejezését nem is tagadhatjuk meg a vállalkozó szellem e sikereitől, mégis mély részvét vesz rajtunk erőt, ha a gép által kenyérkeresetüktől megfosztott szaktársaink sorsát tekintjük. Ha meggondoljuk, hogy rendes számítás szerint egy gép négy szedőnek munkáját végzi, úgy ama 4200 gép, mely most Észak-Amerikában állítólag működésben van, 16.000 szedőt tesz fölöslegessé; a gépek ugyan szintén kívának kezelőt, és ha ezek valamennyien a szedők sorából is kerülnek ki, úgy még mindig megmarad vagy 12.000 munkanélküli szedő, és utóvégre ha e szám netalán túl magas volna és azt kerek 10.000-re vagy még kevesebbre redukálnók, még mindig marad elképzelhetetlen nagyságú nyomor hátra amerikai kollegáinkra nézve.

Vannak, kik az aggódókat a szedőgépek jövődöbeli hatása felöl azzal szeretik megnyugtatni, hogy a gyors-sajtók keletkezésére utalnak, midőn a nyomók szintén nagy elkeseredéssel szálltak szembe ez újítással, és az végre mégis üdvös hatással volt rájuk nézve is. Az ilyen összehasonlítás azonban nem válik be a jelen helyzetben, mert a gyors-sajtók csak lassan és fokozatosan szaporodtak el; a Koenig és Bauer-gépgyári cég által előállított századik gyors-sajtó ugyanis csak 1838. február 13-án lett működésbe helyezve, míg az első, a fel-találó által épített nyomógépek Angliában már 1813

óta, Németországban 1822 óta voltak működésben, úgy, hogy az 1822-től egész 1838-ig terjedő 16 esztendő időköz alatt a nyomók úgy a hogy beletörődhettek az új viszonyokba.

Másként alakult ellenben a helyzet az oly régóta szóbeszéd tárgyát képező és többnyire hitetlen mosolylyal fogadott szedőgépek felmerülésével. Ezek megdöbbentő gyorsasággal kezdenek terjedni és nem egészen tíz év lefolyása alatt Amerikában és Angliában ezer és ezer számra szorítják ki a kézi munkásokat, s már Németországban is kezdenek komoly aggodalmakra okot adni.

Mindezeket figyelembe véve, cikkíró inti németországi kollégáit, hogy ernyedetlen továbbképzéssel iparkodjanak a rájuk nehezülő feladatoknak a »vaskolléga« oldala mellett férfiasan helytállani.

Sztrájkok a XVI. században.

E szerény dolgozat keretében olyan tárgyat választottam magamnak, a mely teljesen különbözik a Grafikai Szemlében megjelenni szokott cikkekből foglaltaktól. Különbözik, mondom, mert sem szakkérdést nem tárgyal, sem pedig társadalmi kérdéssel vagy a súlyos megélhetési viszonyokkal nem foglalkozik.

Miután ez utóbbi irányú cikkekkkel úgyszólván léptenyomon találkozhatunk, talán nem lesz érdektelen, ha ezúttal az általános hajók esetelése helyett elvezetem az olvasót az előttünk még mai napig is többnyire misztikus homályba burkolt »régí jó világ«-ba.

Hogy ez a napjainkban számtalanszor emlegetett »régí jó világ« valóban olyan jó volt-e: annak eldöntésére nem érzem magamat hivatottnak, de meg nem is férne el egy szűkre szabott dolgozat keretében. Ha tekintetbe vesszük, hogy éppen a XVI. század évei Magyarország történetében a legmozgalmasabbak, mert e korra esik, hogy egyebet ne említsek, a reformáció százados küzdelmének kezdete a katolicizmussal s az ebből származó egyenetlenségek, vallási villongások, beháborít szakadatlan láncolata: aligha mondhatjuk e korszakot az ország lakosságára nézve különös jónak. Hogy pedig a munkások helyzetüket már háromszáz évvel ezelőtt sem találták valami rózsásnak, élénken bizonyítja az a körülmény, hogy Kolozsvár ötvös-legényei 1573-ban és röviddel utána: 1576-ban a mai munkások kétélű fegyveréhez, a sztrájkhoz folyamodtak.

Különös jelentőséget kölcsönöz e két sztrájknak az a körülmény, hogy az ötvösök alkalmazták, mely mesterség, mondhatjuk művészet, éppen e korban élte aranykorát úgy Magyarországon, mint Erdélyben és mely mesterség művelői az akkori időben talán a legjobban díjazott munkások voltak nemcsak nálunk, de a külföldön is. Ha még ezek is sztrájkolnak, milyen lehetett a kisebb rangú iparágak munkásainak helyzete!

A kolozsvári ötvös-legények első, 1573-iki sztrájkját azonban nem szabad a közönséges sztrájkok közé soroznunk, mert annak indító oka egészen ment volt az anyagi kérdésektől s tisztán hazafiságból eredt.

Ez természetes is, mert hiszen az akkori időben a mester és legénye között egészen más viszonyok voltak,

mint ma. Együtt éltek, együtt dolgoztak, egy házban laktak, egy asztalnál étkeztek s ezáltal a legtöbbször olyan bizalmas, családi viszony fejlődött közöttük, hogy a legény híven osztozott mestere minden örömeiben és bánáiban, a mester viszont legényét nem fizetett munkásnak, hanem valóságos családtagnak tekintette. Természetesen akkor is voltak kivételek.

Annál érdekesebb e sztrájk, mivel az okot sem a sztrájkoló mesteri szolgálatok, hanem egészen más városbeliek, a szebeni ötvösmesterek. Ezeknek czéhe ugyanis elhatározta, hogy sem magyar születésű ötvös-legénynek munkát nem adhatnak a szász mesterek, legfeljebb a legnagyobb munkatorlódás esetében, de akkor is csak 14 napig, sem pedig magyar szülők gyermekeit magukhoz tanonczokul fel nem vehetik.

(Lám, milyen jóakarattal viseltettek már akkor is irántunk szász »testvéreink«!)

A kolozsvári ötvös-legények tehát e határozaton felháborodva, elhatározták, hogy saját mestereiket is hasonló intézkedésekre bírják s mivel ezek többszöri kérésüknek nem tettek eleget, a sztrájk kényszerítő erejével kívántak rájuk hatni. Egyúttal azonban ők is túlzásba estek, a mennyiben azt kívánták, hogy a mesterek a városban dolgozó szász legényeket azonnal »keltsék fel a munkától«, vagyis rövid úton csapják el őket.

A mestereket, bár régen észrevették már az ifjúság elégedetlenségét, megdöbbentette a hirtelen kitért sztrájk, annál is inkább, mert ez időben meglehetősen sok munkájuk volt. Tudva azonban, hogy a sztrájknak nem ők az okozói s így annak éle sem ellenük irányul, megkísérelték a békés kiegyezést. Meghallgatták a legények panaszát s miután azt a czéh-gyűlésben meghányták-vetették, másnap azt a határozatot hozták, hogy noha a legényeknek igazuk van, mert a szebeniek határozata az ország törvényei és a czéhek szabályai ellen van, ők még sem hozhatnak hasonló határozatot, mert akkor ugyanazt a hibát követnék el. Azért hát ne okozzanak nekik a legények a szebeniek miatt több kárt, hanem kezdjék meg a munkát ismét s ők, a mesterek, kötelezik magukat, hogy törvényes úton elégtételt szereznek a szebeniektől s őket a sérelmes végzések visszavonására bírják.

A legények e feleletre szintén megdöbbenek a dolgot s miután — mint már említettem — mestereik ellen most még semmi kifogásuk nem volt, azzal a kijelentéssel, hogy hisznek mestereik ígéretének teljesítésében, újból megkezdették a munkát s ezzel a hirtelen keletkezett sztrájk másfél nap alatt véget ért.

A kolozsvári mesterek legnagyobb része, ha nem is nyíltan, de magában helyeselte a legények eljárását s óhajította a szebeniek megbüntetését, kik elbizakodottságukban ilyen sértő módon tüntettek a magyarok ellen. A legényeknek tett ígérettel azonban olyan több évig húzódnó pert vettek a nyakukba, a mely még a legfelsőbb fórum, a fejedelmi ítélőszék előtt is megfordult s a befolyásos és gazdag szebeni ötvösökkel szemben igen nagy fáradságukba került igazukat érvényesíteni.

A pört a szebeni városbíró előtt kezdték meg, ki megidézték a szebeni ötvös-czéh tagjait, a kolozsváriak ügyvédje előadta panaszát. A szebeniek azonban a helyzet urainak képzelvén magukat, egyszerűen azt felelték,

hogy az a nyelv, a melyen a prókátor szólott — t. i. a magyar — előttük ismeretlen s így nem értik, hogy mit beszél. A kolozsvári prókátor tehát kénytelen volt keresetlelevelét a szászok nyelvére lefordíttatni, a minék megtörténtével azt a választ nyerte, hogy »Szent Bartalus« napja után három nappal ismét jelenjen meg s ha addig nem békülhetnek ki a legényekkel, hát majd »törvényt mondanak«.

Most már arra kellett törekedni a kolozsváriaknak, hogy állításaikat törvényes módon be is bizonyítsák s mivel a szebeniek azzal védekeztek, hogy nekik a magyarokra vonatkozó semmiféle statutumaik nincsenek, sőt a fegyvert megfordítva, ők vádolták a kolozsváriakat, hogy a szász legényeket üldözik, — természetesen nekik is bizonyítani kellett.

Erre azután olyan nagyszabású tanuvallatás vette kezdetét, mely nemcsak Kolozsvár, Szeben és a közeli városokra, hanem az egész ország (t. i. Erdély) területére kiterjedt s melynek folyamán kiderült, hogy a szebenieknek a felsőbbség által megerősített statutumai nem voltak ugyan a magyarok ellen (a mint hogy nem is lehetett), de a segesvári, besztecei és szebeni ötvösök titkos egyetértéssel egyformán és úgy jártak el a kérdéses ügyben, a hogy a kolozsváriak előadták.

A bizonyítások és tanuvallomások befejeztével a per a szebeni bírák előtt indult meg 1573. augusztusban s noha a kolozsváriak csaknem kétségtelenül hebizonyították állításaik igaz voltát, a törvényes eljárás mégis azzal végződött, hogy a szász bíróságok előtt a kolozsvári ötvösök perüket — elvesztették.

Simonovits Kornél.

(Folytatása következik.)

CSARNOK.

Visszapillantás tizenháromhavi utamra.

(Folytatás és vége.)

Königsbergből Danzig és az Odera melletti Frankfurton át Berlinbe értem. Itt már ismét civilizáltabb népek között voltam, de az emlékeim nem hagytak el és azokat a tapasztalatokat, melyeket Pozzenben szereztem, nem felejttem el, míg élek. Nem sajnálom azt az időt, melyet a Pozzenben való utazás igénybe vett, sőt uti élményeimnek egyik legszebb része, hisz megtanultam ismerni egy népet a nagy Németországban, a hol — ellentétben a róla táplált véleménynyel — a XIX. század végén is oly viszonyok uralkodnak, a milyenek talán a műveltség legalacsonyabb fokán álló államokban sem tapasztalhatni.

Berlinben a husvétli ünnepeket töltöttem el, a hová az ünnepek vagy száz nyomdász utazót vonzottak. Mily szép volt a világáros az ünnepek alatt!... Persze a dolgozó szaktársaknál már nem találtunk arra a barátságos vendégszeretetre, a melyet a Nürnbergben karácsonykor tapasztaltunk. Hiába, poroszok között voltunk és ezek csak önmagukat ismerik. De oka ennek az is,

hogy Berlinbe, mint Németország legnagyobb városába, tömegesen jönnek az utasok s ha ezeket mind meg kellene vendéglélni, bizony egy kissé sokba kerülne. De mégis ha tekintetbe vesszük azt, hogy a legkisebb német városokban is, a hol kifizetőhely van, gondoskodnak az utazókról s ők személyesen ha nem is, de gyűjtenek maguk között és a gyűjtött összeget a viaticum-kifizetőnek adják, hogy ossza szét az utazók között: fel fog tűnni az, hogy e nagy német városban, a hol legalább is ötezer nyomdász van munkában, még csak tudomással sem bírnak az ideutazott szaktársakról... Mindenesetre ez önkéntes adomány a jogos utas-szegélyen kívül, s követelni nem lehet; de élénk világot vet a berlini Fritschen zsugoriságára...

Négy napi tartózkodás után elhagytuk a német centrumot s Lüneburgon át Hamburgba értünk. Nevezetes marad ez a város is előttem; ugyanis a harmadik tartózkodási napon minden előzetes vizsgálat mellőzésevel egyszerűen fölpakoltak egy zöldre festett kocsiba s — miután még a rendőrségnél lefotografáltak — a szabad (?) Hamburg területéről kitiltva egy évre — a szomszéd Altonába vittek és itt a porosz rendőrségnek azolgáltattak át. Innen azonban minden fennakadás nélkül folytathattam utamat Flensburg felé, a hol a *ddn* határra jelentkeztem le. A határon minden feltartóztatás nélkül jutottam át. Ennek feltétele az, hogy az utas 20 koronát tudjon mutatni. Ha van 20 koronája, átmehet a határon.

Tehát Dániában voltam. A napi segély itt egy korona, és ezért húsz kilométert kell gyalogolni. Az egyedüli jó ebben a szigetországban az, hogy a hajózási költségeket az egyesület fizeti. Egyébként nem valami sok előnye van az utasnak. Az élelem drága, heringből pedig megélni nem lehet, a bor, sör szintén drága, a víz pedig rossz. Ezek és még az a körülmény is indított a gyors visszatérésre, mert a nép — nem úgy, mint más országokban — bizalmatlan az utazóval szemben; az is egyik lényeges rossz tulajdonság, hogy németül, ha tudnak is, nem akarnak beszélni. Nagyon-nagyon ritkán akadtam oly házra, a hol jobb szemmel fogadtak. Igyekeztem kimutatni, hogy nem vagyok valami gonosztevő, sem emberevő s beszédemnek rendszeren volt is hatása. Ott, a hol meg tudtam nyerni a házigazda bizalmát, egész jó dolgom volt, beültettek a szobába s kérdezősködtek utazásom részleteiről. Néhány helyen szívesen hallgatták a magyarországi viszonyokról elmondott dolgokat s csodálkoztak azon, hogy a magyar is már olyan kulturnép s hogy nálunk nem szaladgálnak a határban holmi vad lovak és vad szamarak...

Koldiny, Fredericia, Odense, Kallundborg, Frederikssund, Kopenhága, Roskilde, Slagelse és Svendborg kifizetőhelyeket érintve áthajóztam ismét Németországba: Kielbe.

Innen Lübeck, Schwerin, Magdeburg, Hannover, Bielefeld, Köln, Aachen kifizetőhelyeket felkeresve, Belgiumba utaztam. Itt eltekintve attól, hogy francziául nem sokat értem, aránylag véve jól éreztem magam. Az olcsó vasuti utazás és az itteni egyesület által adott kilométerpénz lehetővé tette azt, hogy huszonnyolcz nap alatt beutaztam Belgiumot. Szép emlékekkel hagytam el az országot, a hol annyi mindentől lehet látni és ennél

is többet lehet tanulni. Hiszen az ipar és kereskedelem oly kifejlett itt, hogy talán egy országban sem.

Kerülő úton ismét visszatértem Németországba; több nagyobb várost érintve, köztük Metz, Frankfurtot, Karlsruhe, Stuttgartot és Strassburgot, átrándultam Franciaországba szerencsét próbálni; ez azonban Nancyban cserben hagyott.

Franciaországban az van szokásban, hogy az utasnak, mielőtt az utas-szabályzatban biztosított segílyt megkapná, a pénztárosnál kapott ívvel nyomdáról-nyomdára kell járnia, a mely ivre a nyomdatulajdonosok, illetve az üzleti bizalmi férfiak rájegyzik: *hogy nincs szükség munkásra!* Ez ívvel kell aztán ismét visszatérnie a pénztárhoz, a ki neki ekkor a segílyt kiadja.

A mint én az így kapott ívet köröztem, megszólított egy egyenruhás rendőrtéle és úgy látszik igazolásra szólított. Nagynehezen értésére adtam, hogy mi járatban vagyok, de ezzel ő nem lévén megelégedve, a rendőrprefektushoz kísért, a hol ugyanezt újra előadtam. Itt szinteg megnyugodtak az előadásban, de kíváratva rá előállott egy kocsis és a lehető legudvariasabb modorban tudomásomra adták, hogy szálljak be.

A kocsival a pályaudvarra hajtattunk s innen vonattal a határra. Tehát igen rövid ideig tartott franciaországi utazásom. Reménykedtem azonban, hogy egy más alkalommal majd megint bemegyek Franciaországba; vágyódtam Párist látni. A határról Mühlhausenba, innen pedig Svájcba utaztam.

Itt ismét azok között a hegyek között voltam, a hol oly szívesen tartózkodtam. Svájcban kielégíthettem ama kívánságomat, hogy szép vidéket lássak. Nap-nap után nem láttam egyebet, mint hegyet és völgyet. Egyik szép tájké a másikat követte s nem győztem hámulni a természet ama nagyszerű alakulásait, a melyek léptenyomon szemem elé tárultak...

Ki ne olvasott volna Svájc természeti szépségeiről valamikor valamit? Nem hiszem, hogy létezne valaki, a ki ne olvasott, vagy ne hallott volna erről? S a midőn e természettől alkotott remek tájak leírásait olvasta, ne vágyódott volna ide, hogy saját szemével győződjék meg azok igazságairól és a leirt nagyszerűségekről?

Óróvőm leírhatatlan volt, a midőn beteljesülve láttam azt az óhajomat, a melyet már gyermekkorom óta oly sóvárogva vártam: Svájcban lenni! Itt voltam; láttam a csodás dolgokat, meggyőződtem róla, hogy a mit olvastam, hallottam, az mind igaz s ezt én látom, itt vagyok benne... Mint egy álomkép tűnt fel előttem az egész... Pedig való volt...

Mit szóljak még a városok fekvéséről, a milyenek Zürich, Basel, Bern, Interlacken, Luzern, Neuchâtel, Lausanne, Genf... Ezt leírni nem tudom, ezt látni kell és így meggyőződni arról, hogy nincsenek sehol a világon szebb, regényesebb, nagyszerűbb vidékek, mint Svájcban.

Svájczból újra kísérletet tettem a Franciaországba való utazásra... A határon ájtutva, egész Belfort városáig mentem, de itt — fájdalom — ismét úgy jártam, mint Nancyban.

Le kellett mondanom e tervről, pedig — Isten a tanom — fájlaltam, hogy nem láttam Párist és fájlalom még ma is...

Ekkor már a tizenegyedik hónapja utaztam; itt volt a nyár s kíváncsítottam hazafelé.

Nehéz szívvel, sok tapasztalattal gazdagodva, megindultam visszafelé...

Keresztülsvélve Svájcot, a midőn még több várost is érintettem, köztük Baden, Winterthur, St. Gallen s Konstanznál búcsút intve a szép Svájcnak, német földre léptem. Konstanzból Ulmba, innét Nürnbergbe, majd Plauen és Drezdán át a már leirt úton visszatértem Magyarországra.

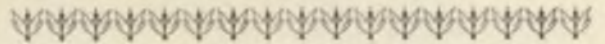
Mire Budapestre megérkeztem, a tizenharmadik hónap befejeződött. Egy nappal sem volt kevesebb, sem több. Büszkén tekintetem vissza a megtett útra, hiszen majdnem fél Európát utaztam be s meggyőződésem az, hogy a fiatal szaktársak a helyett, hogy egyhelyben maradnak hónapokon keresztül, inkább induljanak útra. Bizony nem vallanak annak kárát.

Azt mondják, hogy az embereket ismerni csak a katonaságnál lehet. Én meg azt mondom, hogy tökéletes emberismeretet egyedül csak az úton lehet szerezni.

Venkovits Károly.

FELHÍVÁS.

Körünk vizalmi bizottsága elhatározta, hogy a téli időnyben a főelővas-üléseken kívül is alkalmat ad a kör tagjainak a gyakoribb érintkezésére. E célból a téli hálón kívül még három vagy négy kedélyes estélyt is rendez, melyen alkalma nyílik a tagoknak a kellemes szórakozásra. Hogy ezek a kedélyes estélyek minél sikerültebbek legyenek, azal a kérelemmel járul a Szakkör t. tagjaituz, hogy mind-azok, kik ezen a kedélyes estélyeken humoros főelővasat, monológok vagy más szórakoztató költemények előadásait, éneket előadni, vagy valamely hangszeren való játszás által közreműködni óhajtanak, vagy ismerősök között ilyeneket tudnak, szíveskedjenek azt *Gyöngyösi Sándornál*, a vizalmi bizottság elnökénél (Hull-utca 7. sz.) bejelenteni.

VEGYESEK.

Szakcikk-pályázatunk beküldési határideje szeptember 30-án járt le. Mivel azonban erre ez ideig csak egy pályamunka érkezett be, szerkesztőségünk a pályázati határlót meghosszabbította *december hó 31-ig*. Az erről szóló hirdetés lapunk más helyén olvasható.

A hirdetés-pályázat eredménye. A Magyar Nyomdászok Évkönyve számára kiirt hirdetés-pályázat felett már döntött a Szakkör szakbizottsága és erről a vasnaplavi főelővas-ülésen számolt be a tagoknak.

A Főnökegyesület legutóbbi választmányi ülésén igen elismerőleg emlékezett meg a Szakkör munkálkodásáról és hogy ez elismerését dokumentálja is, szű példányban előfizetett a *Magyar Nyomdászok Évkönyve* 1899-iki évfolyamára. — Ugyanezen az ülésen tárgyalták *Rozsiska Gyula* beadványát is, melynek alapján az általa szerkesztett és kiadott *A Nyomdászok* című szakmunkából szű példányt rendeltek meg. — A Főnökegyesület ez intézkedéselt jóleső örömmel regisztráljuk, mert e tettekkel legalább *testületileg* tisztolják a még mindig pártolása szoruló magyar szakirodalmat.

A Wörner J. és Társa jeles hírű géppár és hó 12-én egy újabb kombinált rendszerű gyorsajtót mutatott be meghívott szakférfiaknak, mely gép kiválóan illusztrációs nyomásra alkalmas. A megjelentek közt ott látnak a nagyobb nyomdák igazgatóit vagy főnökeit szép számban, a kik érdeklődve nézték az új gép próba-működését. Különösen meglepő volt a különben hatalmas nagy gépnek rendkívül csendes és nyugatos járása, melyet a cég által kombinált kettős rendszerű (sínjárat görgőkön) szerkezete idéz elő. Az előállított autotípiai illusztrációs igen sikerültek voltak, dacára annak, hogy csak a legmínimálisabb egyenetlensé (zuricholást) eszközölték a nyomás előtt. A gépet különben a Magyar Államvasutak menetjegy-nyomdájá vásárolta meg, a mely illusztrált körutazási prospektusokat fog rajta

nyomatni. Ez alkalommal fölemlíttük, hogy a Wörner-czég ismét szállít külföldre egy körforgógépet és pedig ezúttal Bukarestbe, mely körülményt, látva a kitűnő vezetés alatt álló gyár szép fejlődését, őszinte örömmel regisztráljuk.

A **hírlap- és naptárbélyegek**ről ismét hallottunk valamit. Még pedig a képviselőház p. ügyi bizottságától, illetve a pénzügyminisztertől. A felszólalásokra azt válaszolta a miniszter, hogy *foglalkozni fog a kérdéssel s bár nincs kiárva a teljes megszüntetés sem, erre nézve ma még határozatlan nem nyilatkozhatik.* A naptárbélyeg megszüntetésére nézve pedig tárgyalások vannak folyamatban. Nyilatkozatnak igen szép szavak, de vajjon mikor fognak már *sem foglalkozni a kérdéssel, hanem csakugyan megvalósítani?* Erről még hallgat a krónika!

Új képes Petőfi-kiadás. Nagyban foglalkoztatja jelenleg művészeinket az a nagyszabású új Petőfi-kiadás, melyet az *Athenaeum* még a tél folyamán akar szünetekben megindítani. Ez az új díszmű a külalak díszét és a képek számát s kivitelét tekintve, Petőfi verselnek eddig nagyon elterjedt kiadását messze felül fogja múlni. Míg Petőfi első illusztrátorai egy hibás irodalmi nézet behatása alatt folyókat csak a népköltőt látták, a Petőfiének ama verset felé fordultak előszeretettel, melyek a puszták romantizmusát s a helytérletet mutatják be, addig az új kiadást művészeink általánosabb érdeklődés és hevesebb kívánság tenni az által, hogy Petőfi poézisét minden oldalról feltüntessék. Ez a törekvés nemcsak változatosabbá, hanem képekben gazdagabbá is teszi ezt az új kiadást. Ily módon válik lehetségessé, hogy míg az első képes kiadás összesen 81 rajzot tartalmazott, addig az újabb Petőfi 20 önálló mellékleten kívül még 180 szövegképet, összesen tehát 200 illusztrációt fog tartalmazni. A nagyszabású vállalatban közreműködő művészek közül kiemelendők: Zichy Mihály, Roskovics Ignác, Benczur Gyula, Spányi Béla, Karloviczky Bertalan, Joannovits Pál, Feszty Árpád, Vágó Pál, Wagner Sándor, Böhm Pál, Révész Imre, Vaszary János stb.

Irodalmi levelezőlapok cím alatt új vállalat indult meg. Schwelger Tivadár a kiadója az ilyen levelezőlapoknak, a ki felváltotta a nevesebb magyar írókat és poétákat arra, hogy azok küldjék be arcképeiket egy-egy szellemes mondás kíséretében és ő így nyomtatja azokat ki a levelezőlapokra. Az ilyen levelezőlapoknak az ára is éppen annyi lesz, mint a többi képes levelezőlapoké.

Rémetszert ávegen. A *Könyves Kálmán* irodalmi részvénytársaság hozta most forgalomba *Schmidt O. F.*-nek eme találmányát. Ha valóban olyan kitűnő ügybe étetett pompás képproduktórok ezek, akkor korszakot alkotó találmány lesz, a mely ki fogja szorítani a rémetszereket. Hatásuk olyan, mintha rémetszerek volnaának a hozzá még — a mi fő — olcsóbbak! Jó volna behatósban foglalkozni eme találmánnyal, a mely — ha csakugyan bevállal — nemcsak fontos tényező lesz a sokszorosító-iparágban.

A mesterinas-lakolákról. A fővárosi közoktatási bizottság egyik utóbbi ülésén az iparosok ama kérelme lett ismertetve, a mely a tanítási idő másként való besorolását kéri. A bizottság erre nézve elhatározta, hogy az országos iparegyesület útján meghallgatja az összes ipartestületeket.

Magyar őstörténelmi régiségek. Zichy Jenő gróf, ki jelenleg Ázsia keleti részén utazik, érdekes gyűjteményt küldött a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának. A sokféle tárgyak között van egy rozsdos naptár, mely hosszú léczből áll és tizenkét-zer harmincz rovátka van rajta; továbbá több orosz könyvet is, a melyek számos, a magyar őstörténelem vonatkozó részleteket tartalmaznak.

Magyarország hírlapforgalma a múlt évben. Magyarország múlt évi hírlapforgalmáról érdekes adatokat találunk a kereskedelemügyi miniszternek a képviselőház asztalára letett jelentésében. A hírlapforgalom a maga egészében *apadást mutat, ez az apadás azonban nem a belföldi hírlapforgalomra esik, a mely a múlt év alatt is több, mint félmillió hírlappéldánnyal (7921 millió hírlappéldányról 7947 millióra) emelkedett, hanem a külföldre. A Magyarországon a múlt évben megjelent 1203 hírlaphóból és folyóirathóból ugyanis a múlt évben 35 millió példány, 1896-ban pedig jóval több, 59 millió ment külföldre. Viszont jelentékeny az emelkedés a külföldről hazánkba jött hírlappéldányoknál (1896-ban 88 millió, a múlt évben már 91 millió volt a külföldről jött hírlappéldányok száma). Különösen nagy az emelkedés, sajnos, az Ausztriából érkezett hírlapoknál (1896-ban 79 millió, a múlt évben már nem kevesebb, mint 83 millió hírlappéldány jött az országba Ausztriából). A belföldi forgalomban különösen nagy az emelkedés a csomagban továbbított hírlappéldányoknál (1896-ban hárommillió, a múlt évben már 43 millió, vagyis 1300000 hírlappéldánnyal több). *Egyszerűen néve Magyarországon postára adott összes hírlappéldányok száma a múlt esztendőben**

835 millió (1896-ban 851 millió) volt; a belföldön a postára adott a bel- és külföldre szállított, valamint a külföldről érkezett összes hírlappéldányoké a múlt évben 926 millióra, 1896-ban pedig 939 millióra ment.

A **bécsi nyomdászati szakiskola** 1898-99-iki tanévére, mely egyúttal a szakiskola fennállásának huszandöntök esztendőjét képezi, 522 tanonc iratkozott be mint látogató.

A **bécsi ca. kir. udvari és állományomda** személyzete utóbbi időben tetemes kereseti javításokban részesült. Azonkívül, hogy nagyszámú, eddig idelgelenes minőségben alkalmazottat véglegesítették, az igazgatóság kihirdette, hogy ezután a fegyvergyárokra bevonuló személyzeti tagok két héten át teljes fizetésüket élvezik. Eppen úgy azok is, kik a családjuk körében előfordult nagylyos betegségi esetek miatt kénytelenek a munkából elmaradni. A segédszemélyzet fizetése szintén javított, s most 30 forint heti minimumból áll az eddigi 7-9 forint helyett, a különbrák pedig 27%-kal kárpótlottnak. Összesen az ezek folytán felmerülő évi többletkiadás 16.000 forintba rug. — Mindezekon kívül az intézet kedélyében fennálló fegyelmi bírság, melynek tagjai eddig csak a rendszeresített hivatalnokok sorából kerültek ki, olyképe reformáltotott, hogy ahban ezután a munkás-személyzet is képviselve lesz küldöttek által. Mindenesetre elismerése és követésre méltó haladás.

Waldow Sándor, az ismert jeles német szakíró, az *Archiv für Buchdruckerkunst* szerkesztője és kiadója, október hó 8-án hunyt el Lipcsében 64 éves korában. Waldow írói működése ugyan a régi idők óta csak, mindazonáltal szakkönyveit ma sem csökkentek praktikus értékükben és a német szakirodalom az elhunytban egyik elsőrangú tehetséget veszít el.

Németországban a bajor kormány szeptember hó 7-én nevezte ki az első *új gyűjtemény*-bizottság tagjait. Két igen terjedelmes munkakerület, a műncheni és a nürnbergi, lett ezeknek működését terüli kiosztva.

A **berlini német bírói nyomda** volt főfaktora, *Grünenberg*, a ki sikkesztés és tamisítás miatt márczius óta vizsgálati fogóságban volt, öngyilkossági szándékhól leengrott a fogház negyedik emeletéről és szünetet halt. Örönmenthal büntérsai ellen azért megtartják e hó 21-én a végtárgyalást.

A **fotográfálás művészetének** technikája szünet nélkül tökéletesül. Meggyőződhetünk arról, ha az időnkint rendezett műszaki kiállításokat figyelemre méltatjuk. Ujabban a fényképezés a sokszorosító-iparral szemben is kezd mint komolyan számbavehető konkurrens föllépni. Így most Németországban olcsóbb nyomógép nyert szabadalmat, melynek segítségével a fotográfus képes óránkint négyezernél több hibátlan levonatot előállítani úgynevezett vég-nélküli papíronon akár mely képről. Ez eljárás igen használatosná válhatik illusztrált hírlapok, képes katalógusok, plakátok kinyomatásánál. Az új gép az elektromosság segítségével, izzólámpák alkalmazásával oldja meg feladatát, a mi újabb térfoglalást képezi a villamosságnak a grafikai műipar keretében.

Pályázati hirdetés.

A Grafikai Szemle szerkesztősége — a Szakkör választmányának megbízásából — pályázatot hirdet egy olyan szakíróra, a mely a *kiadatos (tabellaris) szedés* minden vállalat tárgyaja.

A pályázat föltételei:

1. A cikk terjedelme ne legyen nagyobb, mint a mennyit a Grafikai Szemlének nyolcz-tíz nyomtatott oldala kitez.
2. A könnyed és érthető modorban írt és példákcal demonstrált cikk pályadíja 50 korona.
3. A cikk megírástát a Szakkör *irodalmi bizottsága* végel, a mely csakis irodalmi színvonalon álló és helyes technikai fejlettséssel tárgyaló cikkeknek tehető a díjat.
4. Díntés esetén a némileg gyöngébb irodalmi színvonalon álló, de a nagyobb technikai tudással írtó cikké a elsőbbség, a mely esetben azonban az irodalmi bizottság, vagy esetleg a szerkesztőség az ön szímitásokat végezhet.
5. Az idegen kézzel írott és jelégés levéllel ellátott pályamunkák beküldésének végaú határidője **december 31-ike.** (A 31-iki postadátummal ellátott levelek is érvényesek.)
6. A díjat nem nyert pályamunkákat a szerkesztőség egy hónapig megőrli, a mely határidő beelte után úgy azokat, mint a jelégés levelek is a választmány előtt megsemmisül.
7. Egyéb dolgokban vagy felmerülő vitás kérdésekben az együttes bírói bizottság szavazatiöbbséggel saját belátása szerint dönthet.
8. A pályamunkákat a fentebb jelzett határidőig a Grafikai Szemle szerkesztőségébe (V., Hold-utca 7. sz.) kell küldeni.

Budapestben, 1898. október hó.

A Grafikai Szemle szerkesztősége.

HIVATALOS RÉSZ.

MEGHÍVÓ.

A Könyvnyomdászok Szakköre 1898. évi október hó 23-án (vasárnap) délelőtt fél 10 órakor, a *Wülburger-féle vendégházban* (Nagydiófa-utca 23. sz. a.)

HAVI FŐLOLVASÓ-ÜLÉST

tart, melyre a Kör tagjait tisztelettel meghívja
Budapest, 1898. október hóban a választmány.

TÁRGYAK:

Schultz János: *A chróno-nyomás.*
A szakbizottság jelentése, az Évkönyv számára kiírt hírlétevépályázat eredményéről.
Titkár jelentése.
Folyó ügyek tárgyalása.
Szakkérdések benyújtása.
Jelöltványok.

A főolvasó-ülésre oly szaktársakat is szívesen látunk, kik a Körnek nem tagjai.

A Szakkör pénztárosának lakása VII., Kerepesi-út 54. sz., Athenaeum-épület, IV. emelet, 11. ajtó.

Szeptember hóban a következő útletek fizettek tagági díjat: Államnyomda —, Athenaeum 10.50, Budapesti Hírlap 1.50, Czettel és Deutsch —.60, Egyetemi nyomda 3.—, Európa 2.10, Fővárosi r. t. 1.50, Franklin —, Hamburger és Birkholz —.30, Hungaria 1.20, Hornyánszky 2.70, Légrády 1.80, Márkus 1.50, Markovits és Garai —.90, Neuwald —.30, Pallas r. t. 8.40, Pátria 3.60, Pesti Lloyd 2.10, Pesti részvénytársaság 9.90, Posner —, Postanyomda —.90, Pressburg —, Werbőczy 1.50, Wodianer 1.20, Weissenberg —, Egyesül: Wolf Antal —.30, Bressán Sándor —.30, Feldmann Ignác —.30, Törzser K. 2.10, Skodnitz J. —.30, Fried J. 1.20, Spitzer M. —.30, Schüller L. 3.00, Singer V. L. 3.—.

Tisztelettel kérjük a t. házpénztáros urakat, hogy a tagcági díjak beszedésénél a lehető legnagyobb szigorú és buzgóságot fejtsek ki. (A ki két hónappal hátralékban van, az nem kap Grafikai Szemlét.) A beszedett tagdíjakat az üzletben alkalmazott ázszer szabványi fogás névjegyzékének kíséretében, tekintet nélkül arra, hogy fizettek-e vagy sem mindnyájan, küldjék direkte vagy postán, vagy pedig Wolf Antal egyfeli küldőncz útján *Reueisowszky Ferencz* szakköri pénztároshoz (VII., Kerepesi-út 54., IV. 11.) lehetőleg minden hó 12—15-ig.

Figyelmeztetés. Választmányi határozat értelmében *Évkönyvre* csak azok tarthatnak igényt, kik legelőbb ez évi **augusztus hó** óta tagjai a Szakkörnek és a kik tagsági illetékeket bezárólag **november hó**ig is már lefizették. Az a tag, ki két hónappal hátralékban van, *Évkönyvet nem kap.*

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Andrássy-utl és nem *andrássy-utl* a helyes. Nagybetűvel és kötőjellel írja az Akadémia és mi is így tartjuk helyesnek.

A—d M—a. Ebből a számból ki-seorul. Leghővelebb hozni fogjuk.

Farkas úrnak. A nyomdajegyzék részére küldött javításokat köszönjük. Egy azonban nem volt helyes, mert *Kassán* a *Ries-nyomda* most is ezen a címen szerepel és nem vette meg azt *Rosa Viktor*. Ő csak belhatalmú vezetője a nyomdának.

Buday Gyula úrnak, Arad. Az egyesület részére a lap december végéig ki van fizetve.

U—z K—l. Az 1894. *Évkönyvben* van ugyan egy cikk a széljegyzetekről, a mely azt állítja, — *perze az írógépi véleménye szerint* —

hogy a széljegyzeteket nem szabad megtörni. Mi is azt mondjuk, hogy ha lehet, el kell azt kerülni. De bizony, ha a széljegyzet 8—10 sorból áll és semmikép se kerülhetjük el annak megörését, úgy egész bátran törjük azt meg, mert nem tiltja ezt semmiféle szabály. (Különben sincs szabály kivétel nélkül.) — A másik kérdése egyik alakban se helyes. Vagy így: *nach Hause*, vagy így: *nachhause* kell írni (mind a kettő jól). Nagy A-nel azonban semmikép se helyes, esakis akkor, ha azzal kezdenők a mondatot.

Műkedvelő. A vígjalmi bizottság elnöke *Gyöngyösi Sándor* (Pesti Részvénytársaság).

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Hold-utca 7. sz.

Kiadóhivatal: a Könyvnyomdászok Szakköre.

A lap papírosa *Moiret F. Öldö* papírnagykereskedéséből való.

Felétlő szerkesztő *Tornyai József.* Főmunkatárs *Pirtzinger Károly.*

Budapesti

kő- és könyvnyomdákkal

szorosabb összeköttetésben lévő szakfériiii elsőrangú gyári cég által kerestetik festékárúknak provizió ellenében való eladásához.

Ajánlatok »X 10.391« alatt az

Annoncen-Expedition M. Dukes Nachf.

Wien I. 1. céghez intézendők.

BÖLE JÓZSEF

Budapest
VIII., Vas-u. 7.
Stáhlly-utca 1.

Elvállal
mindennemű épület-
és
batorasztalosmunkát.

Első magyar könyvnyomdai szakasztalos.

Javítások elfogadhatók és pontosan eszakszűrtnek.

Szárz

Stereotipia.

Könyv- és
újságynyomdáknak

nélkülözhetetlen.

Minden kulturállimban
szabadalmazva.

Pár perc alatt

A kézen szállított szárz stereotíp-
pépek a szedésre való egyszerű tá-
pírelése által tetszőszerinti mennyiségű,
öntésre teljesen kész kifogástalan matri-
cát nyerünk. — A matricek szárítása, a
szedésben lévő ürességek kitöltése, vala-
mint a lemezek kiszúrásával járó eddigi
munka teljesen elesik. Részletes utasítások,
minták, árjegyzékek lly ezimen kérendők.

Erste Öst.-Ung. Trocken-Stereotypie
Wien, IV. Paniglgasse 17 a.

Főraktár és iroda:

MÜLLER TESTVÉREK, Budapest, V., Bátyány-utca 11.

WÜSTE F.
 Könyv- és könyomdai festék-gyára
BUDAPEST
 VI. ker., Király-utca 60. szám.
 GYÁRT:
 Könyv- és könyomdák részére való festék
 és színes, valamint réznyomáshoz szükséges
 mindenemű és színtő
FESTÉKEKET.

Hengeranyag-gyár. X X X
 X X X X X Kencze-gyár.

„HUNGÁRIA”
 akvezidenax-gyorsajtók.

Könyomdai kézisajtók
 Könyomdai gyorsajtók

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁR ÉS VASÖNTÖDE
BUDAPESTEN.

Egyszerű gyorsajtók 2 vagy 4 festék-
 dörzsölő hengerrel.
 Kétszint nyomó gépek, 2 festékszerke-
 zettel, 2 v. 4 festékdörzsölő hengerrel.
 Tégelynyomású gyorsajtók.
 Önműködő késköszörülő-gépek.
 Csomagoló- és simítóajtók.
 Papírvágó és papírlúró-gépek.
 Aranyozó, dombornyomású-
 és kivágó-ajtók.

Transzmisszió-telepek.

ÖMÖNTÖDEI
BERENDEZÉSEK.

Körforgású nyomógépek
 újságok, könyvek és illusztrált
 művek egy- és többszínben
 nyomására, többletesbitett tölcser- és
 körbenforgó késhajtógató készülékkel.

Használt gyorsajtók alaposan kijavítva
 és átalakítva jótállás
 mellett jutányos árárt eladó.

KURZWEIL JÁNOS ÉS TÁRSA

© KITÜNTETÉSEK:

Temesvár 1891.
Philippopol 1892.
Orsz. kiállítás 1892.
Millenniumi kiállítás
Budapest 1896.

Bronzok.
Koromégetés.
Kenczék.

*Készít legjobb
mindőségű
ujdság-, mű-,
illusztráció-,
dlszmű-
és mindenféle
szines festéket.*

17.004. és 33.406. számú
osztály-magyar szab.

BUDAPESTEN

Államilag kedvezményezett első magyar

Könyv- és Könyomdai Festékgyár.

Gyár, iroda és raktár:

IX. kerület, Márton-utca 19. szám.

Patent gelatin-hengeranyag.

Telefon 56-64.

SZEDŐSORZÓK

igazítható feszítővel, szabadalmazott saját találmány.

Mindennemű perforáló-gépeket

kézzel, lábbal és gözzel való hajtásra, a legújabb javításokkal ellátva, megrendelésre mechanikai és önműködő eltolással felszerelve, zárható és nyitható állvánnyal, valamennyi a gyár által fölkeresett kiállításon kitüntetésre érdemesítve, állít elő a legkülönbözőbb célokra, 60-nál többféle szerkezetben és nagyságban

HOGENFORST A.

gépgyára Lipcsében.

~ Kézhajtású perforáló-gépek. ~

Vágás hossza cm.-ben	25	30	40	50	60
Ára márkában	120.-	130.-	135.-	180.-	215.-

~ Lábhajtású perforáló-gépek. ~

Vágás hossza cm.-ben	50	60	67	75	80	90	100
Ára márkában	240.-	270.-	320.-	300.-	400.-	400.-	520.-

~ Gőzmozgású perforáló-gépek. ~

(Törvényileg védve.)

Arak levél útján közöltetnek Teljes felvilágosítást nyújtó katalógussal készséggel szolgálunk.

CS. ÉS KIR. SZAB.

HERMANETZI

PAPIRGYÁR RAKTARA
Budapest
VI. ker., Oyár-utca 64.
Alapított 1829. évben.

Levél-, könyv-, karton-,
nyomda-, író-, rajt-,
boríték-, csomagoló-,
göngy-, itató-,
szűrle- és min-
dennemű meri-
telt nyomda-
papírok.

MÁBOLO-
RELYEM-
és VIRÁG-
RELYEMPAPÍROK.

*Merített író-, okmány-
és könyvpapírok.*
PAPIRZACSKÓGYÁR.
Mindenemű lemezek.

KURCZ LIPÓT ÉS TÁRSASÁG
PHOTO-
Czinkográfiai
MŰINTÉZÉSE

BUDAPEST, VIII. SZENTKIRÁLYI 13.

Mindenemű rajzok és fényképek
GLICHÉT
LEGJOBB és
OLCSÓ
KIVITELBEN
**Czinkográfia és
fémetszel**
útfán.

Kitüntette a császári sas használati jogával.
Kitüntettek: Bécs, Berlin, Páris, Nürnberg, M. m. Frankfurt.

FRISCH FRIGYES

mechanikai műhelye
BUDAPESTEN
V., Akadémia-utca 7. sz.

Különleges műhely a könyv-
és könyvnyomdákban használatos
mindennemű gépek, úgymint:
körforgógépek, könyv- és
könyvnyomdai gyorssajtók, té-
gelynyomású, fűző-, vágó-,
lyukasztó- és hasítógépek
javítás és átalakításaim; el-
vállalja továbbá mechanikai-
felszerelések, minden mechani-
kai üzembe vágó műhelyek át-
állítást, valamint minden
e szakba vágó munkálatok esz-
közlését.

Egyes gépek átalakításához ter-
vek díj nélkül készíttetnek.

Gázmotorok
javítása.

**Buchdruckerei-
Einrichtungen**
J. H. RUST & Co
WIEN
v. Griesgasse
10.

Szállít — hosszú időn át szerzett gyakorlati tapasztalatok alap-
ján — a legrovidebb idő alatt teljes könyvnyomdai be-
rendezéseket nagy és kisüzemű üzemek részére, szep-
vágásu botukkal, korzetekkel, mindenféle gépekkel és berende-
zéssel felszerelve. Nagy választék idegennyelvű betűkben.
Műtárgy felületek. — Szolid árréttel.

A ZÁGRÁBI
PAPÍRGYÁR-RESZVÉNYTÁRSASÁG
EGYEDÜLI MAGYARORSZÁGI ELÁRUSÍTÓJA.

MOIRET F. ÖDÖN

papirnagykereskedése
és gyári papírraktára

Budapest, V., Báthory-utca 20.

Mindentféle író-, fogalmazó-, okmány-, nyomtató-,
illusztráció- s rajzpapírok raktára.

TELEFON 181.

Szines papírok *Luxuspapírok*

Lemezok és fénylomezek

Íratospapírok *Kartonpapírok*

SCHÖNTAG GYULA

szakszertelen

BUDAPEST

VI., Dávid-utca
10. szám.

Kis antikva-
szekrény 3 ft.

Nagy szekrény
4 ft.

*Árjegyek ingyen
és bérmentve.*

A KER. MIN. ÁLTAL SEGÉLYEZETT A BETŰSZEDÉS KÁTÉJA

kapható
GRÓCZ ERNŐ
szerzőnél

BUDAPEST
V., Hold-utca 7. sz.

*Az I. füzet ára 50 kr.,
portóval 57 kr.*

*A további két füzet előleges
megrendelésével 20% kedvez-*

mény jár.

*A pénzt a füzetekre csak a
megjelenéskor kell beküldeni.*

Legnagyobb GYÁR Ausztria-Magyarországban.

FESTÉKEK

könyv-, kő-, pléh- és
fénynyomási csejokra.

Közömbösítő festékek háromszinnyomáshoz.
Szines és másoló-festékek.

Legfinomabb
*Dísznyomat-, illusztrációnyomó
festékek, könyv- és újság-
festékek.*

* *Hengeranyag,
Hengeröntés.*

SCHIFFER, SRPEK ÉS TÁRSASÁG
Budapest, VIII., József-utca 17. szám.

Gyári
telefon.
03-53

Különlegességek:

Fluidicon, legjobb
festék-
konzerváló szer, a bőrösödést
megakadályozza, a hengerre száradt
festéket feloldja.

Umido, minden államban szabadalmazva,
könyvnyomóknak nélkülözhetetlen;
teljesen megtakarítja a törlést kézi sajtón való nyo-
másnál és gyorsajtó-nyomásnál is előnyösen alkalmazható.
Mindennemű kellékek könyv- és könyvnyomó számára.

Vezetékvivő:
KALMÁR LAJOS Budapest, VII., Dohány-u. 10.
Telefon 17-90.

Törzsház: Bécs,
Fiume-Flórencz.

Beállítás és köz-
vetítés a világ minden
földrajzában.

Ólomzárgyártás

Mechanikai műhely

Első Magyar

Betüöntöde

RÉZLÉNIAGYÁRTÁS

Részvénytársaság

Budapest

VI., Dessewffy-utca 32. sz.

EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEK

jutányosan és gyorsan fogatosítottak.

Folyton dús raktárt tart magyar, német, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

KÖNYV-ÉS CZÍMBETŰKBEN

továbbá

Körzetek, Rézleniák,

Kizárásokban.

A legkülönbélebb

ÉKITMÉNYEK

és egyéb

NYOMDAI FELSZERELVÉNYEKBEN.

UJDONSÁG:

EGYETEMES

TABELLA-ALAPZAT

Czettel és Bendtner szabadalma.

Telefon 23-70.

BÉLYEOZÓMETSZÉS.

TÖMÖNTÖDE, GALVANOPLASZTIKA.

Nagy-Becserek Orsós I. Jóffy Lipót. Pletz Fer. Pál utóda (dr. Brájer L. és Mayer R.).	Nyltra Huszár István. Irtózer Zsigmond. Neugebauer Nándor. Reicheles Lipót.	Sárbogárd Spitzer Jakab.	Székhelyhid Kohn Sámuel.	Tisza-Roff Hay Fülöp.
Nagy-Bittse Spiegel Samu.	Ó-Becse Ovansky M. Löwy Lajos.	Sárvár Stranz János.	Székelv-Keresztúr Szabó Testvérek.	Toina Weimann Ignác.
Nagy-Ényed Nagyenyedi könyvnyomda és papíráruhágyár r.-t.	Ó-Kanizsa Bruck P. Pál. Schwartz A.	S.-A.-Újhely Megyalya-könyvnyomda (tul.: Alexander Vilmos). Landesmann M. és Társa. Löwy Adolf. Pannonia-nyomda (tul.: Jurcsó és Ocskay). Zemplén-nyomda (tulajd.: Ehlerl Gyula).	Székelvudvarhely Bececs D. Fia. Betege Pál.	Toina-Tamási Jeruzsálem Ede.
Nagy-Kanizsa Fischel Fülöp. Gondos Ignác. Krausz és Parkas. Wajlics József. Wenzl L. és F.	Oravicza Kehrer C. Wunder Károly.	Sárospatak Ev. ref. főiskola nyomdája (hértő: Szeidléld Jenő).	Székesfehérvár Debreceeni Gyula. Kaufmann F. Mária Pál. Singer E. Szammer Imre. Szammer Kálmán. Székesfeh. és Vidéke ny.	Torda Beris Samu. Harmath József (tulajd.: Ózv. Harmath Józsefné).
Nagy-Károly Ifj. Róth Károly. Sarkadi Nagy Zsigmond. Turóczy Zsigmond.	Orosháza Pless N. Veres Lajos.	Segesvár Hóresh Frigyes. Jördens Testvérek.	Szempcz Fischer Nátháné.	Török-Kanizsa Bruck P. Pál
Nagy-Rikinda Kladó nyomda. (tulajd.: Sedjakov Milán). Milinkovits István. Radák János.	Orsova Handl József. Orsovai könyvny. r.-t.	Selmeczbánya Joerges A. özv.	Szent-Endre Schwartz I.	Török-Szent-Miklós Rubinstein Sándor.
Nagy-Kőrös Bartó Lajos. Otsinger Kálmán.	Ó-Széplak Nyitrai-nyomda gazd. egyet. nyomdája.	Sepsi-Szent-György Jókai-nyomda r.-t.	Szent-Gothárd Wellisch Béla.	Trencsén Csanel Lipót. Skarnitzl X. Fr.
Nagy-Lak Hubert Jenő.	Paks Rosenbaum Miksa E.	Siklós Harangozó József.	Szent-Éndre Schwartz I.	Turóc-Szent-Márton Csikarék J. Magyar nyomda (tulajd.: özv. Moskóczy Ferenczné). Turóczenmártoni nyomda r.-t.
Nagy-Marton Ocellis Henrik.	Pancsova Jovanovics Testvérek. Kosancs N. Miklós. Vig Er. Wittigschlager Károly.	Sopron Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Új-Arad Mayer Lajos.
Nagy-Mihály Landemann B.	Pankota Ifj. Bod József.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Újpest Fuchs Antal. Salgó Testvérek.
Nagy-Röcze Gottmann Fülöp.	Pápa Goldberg Gyula. Nobel Armin. Ref. főisk. nyomda.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Új-Verbás Verbási könyvnyomda (tulajd.: Boros György).
Nagy-Sátrány Leuchter Sámuel.	Pécs Madarász Béla. Pécsi irod. és könyvny. r.-t. Tala József. Wessely és Horváth.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Újvidék Fuchs Emil és Társa. Hirschenhanzer Benő. Ivkovics György. Miletesz Szvetozár. Popovics Testvérek.
Nagy-Szalonta Reich Jakab.	Pécska Ruber István.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Ungvár Ocellis Miksa. Jäger Bertalan. Léval Mór. Székely és Illés.
Nagy-Szeben Drothfi József. Krafft W. Reisenberger Adolf. Tipografia r.-t. Tipografia Archáliecesana.	Perjámos Pirkmayer Alajos. Sedjakov Milán.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Vác Kír. orsz. fegyvertéreni ny. Kohn Mór. Mayer Sándor.
Nagy-Szent-Miklós Werner Náthán.	Petrozseány Figula Antal.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Vág-Újhely Brück Samu. Horovitz Adolf.
Nagy-Szombat Fiebig József. Goldmann Miksa. Horovitz Adolf. Reisz Sarolta.	Pozsony Alkalay Adolf. Angermayer Károly. Éder István. Katholikus nyomda. Marinzi és Pawlik. Weistungarischer Orenz- bote nyomdája. Wigand K. F.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Verecz Ocellis M. Kehrer Lajos. Kirchner Ernő. Weill és Veronika.
Nagy-Szilvás Doktor István. Zala Mór.	Pöstyén Gipsz H.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Veszprém Egyházmegyei könyvny. Köves és Boros. Krausz A. Fia
Nagy-Tapolcány Pataki Gyula.	Predmér Linka M. utóda: Rosen- zweig H.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Zala-Egerszeg Breisach Samu. Özv. Taly Rózlán.
Nagyvárad Ifj. Berger Sámuel. Déry és Boros. Freund Lajos és Társa. Helytől László. Hósig I. Láng József. Luzky Armin. Neumann Vilmos. Pankó Dániel. Rákos Vilmos utóda. Sonnenfeld Adolf. Szent László-nyomda r.-t.	Putnok Oaertner Ignác.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Zenta Kabus Armin. Klenóczky Cs. A. Schwartz Sándor. Zentai Hirtlap nyomdája.
Námesztő Scheln M.	Rácskeve Kaulers Ferencz.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Zilah Seres Samu.
Német-Bogán Zeler A. J.	Resicza Elder József. Magyar-nyomda.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Zólyom Ifj. Nádoosy Gyula. Seidl és Friedmann.
Német-Palánka Krisztofek József.	Rimaszombat Győrffy P. O.-né. Léval László. Náray I. A. Rábel Miklós.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Zombor Bitterman Nándor. Oblát Károly.
Nezsdler Horváth I.	Rózsnyó Kovács Mihály. Sajóvidék nyomdája (tul.: Hermann I.).	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Zsombolya Wunder Rezső.
Nyiregyháza Jóba Elek. Nagy Mór. Piringer János (tulajdonos: Özv. Piringer Jánosné).	Rózsahalom Kovács Antal.	Székesváros Reines E. és Fia. Hungária-nyomda. Reisinger Armin. Romanauer Alfréd. Röttig Gusztáv. Török és Kremmer.	Szent-Gotthárd Wellisch Béla.	Zsolna Áldorfi Manó.

Az esetleges változásokot kérjük velünk tudatni.

DECZEMBER ELEJÉN
JELNIK MEG!

MAGYAR NYOMDÁSZOK ÉVKÖNYVE

XIV. ÉVFOLYAM.

SZERKESZTI

TICHY ÁKOS

Előfizetési ára:

december 1-ig 60 kr., vidékre 67 kr., december 1-től
70, vidékre 77 kr. (Ajánlva 15 krajczárral több.)

❖ *Megrendelhető lapunk kiadóhivatalában.* ❖

A MAGYAR ÁLLAM
NYOMDÁSZAT-TÖRTÉNELMI
TÉRKÉPE.

TERVEZTE ES MAGYARAZÓ SZÖVEGGEL FELLÁTIA

FIRTINGER KÁROLY.

Ára 50 kr.

Megrendelhető lapunk kiadóhivatalában.

AZ ÉVKÖNYV megrendelői a
TÖRTÉNELMI TÉRKÉPET
30 krajczárért kapják.